

HVS Tervezési Útmutató

- MUNKAANYAG -

Segédlet az előzetesen
elismert vidékfejlesztési
akciócsoportok és a Helyi
Vidékfejlesztési Irodák
számára

2007. november 8.

Tartalom

Bevezető	2
1 A HVS általános felépítése	3
1.1 Helyzetelemzés	4
1.2 Fő fejlesztési prioritások és intézkedések	4
1.3 Megoldási javaslatok	4
1.4 Központi, országos adatbevitel	4
2 A helyzetelemzés elkészítése	5
2.1 Konkrét adatok	5
2.2 Szabadszöveges elemek	9
3 Prioritások és intézkedések	12
3.1 A helyi vidékfejlesztési stratégia struktúrája	12
3.2 Prioritások és intézkedések felvitele	13
3.3 A Prioritások és intézkedések szabadszöveges kiegészítése	14
4 Megoldási javaslatok	15
4.1 Megoldási javaslatok struktúrája	15
4.2 Megoldási javaslatok kidolgozása	16
4.3 Tervezés a III-IV. tengelyekre	17
4.4 Megoldási javaslatok rögzítése a felületen	21
5 Jelentések és a központi visszajelzések	24
5.1 Jelentések helyi szintű kezelése	24
5.2 Központi visszajelzések kezelése	24
Mellékletek	26
1. Nemzetközi élő példák, legjobb gyakorlatok	26
2. HVS előredefiniált prioritások, intézkedések és HPM-ek	38

Bevezető

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program keretében készülő helyi vidékfejlesztési stratégiák kidolgozása a HVS tervezési eszköz segítségével, és az általa nyújtott struktúra mentén valósul meg. A HVS tervezési eszköz egy online rendszer, amelyen keresztül rögzíthetők a stratégiák.

Jelen tervezői kézikönyv célja, hogy eligazítást adjon az előzetesen elismert vidékfejlesztési akciócsoportoknak és Helyi Vidékfejlesztési Irodáknak a helyi vidékfejlesztési stratégiák helyes kidolgozásában. Mivel azonban a stratégiai tervezés és a szoftver nem választhatók el egymástól, a kedves felhasználó nemcsak a stratégia kidolgozására vonatkozólag fog e könyvben hasznos információkat találni, hanem a szoftver alkalmazására vonatkozólag is.

Az EPAP széleskörű tapasztalatokkal rendelkezik Internet alapú standardizált riportolást lehetővé tevő szoftveres minőségbiztosítási rendszerek kiépítésében és kezelésében, amely tapasztalatok a HVS tervezési rendszerbe is beépültek. A HVS eszköz úgy íródott, hogy a lehető legkevesebb számítógépes ismeret birtokában is képes legyen bárki a stratégiák rögzítésére. A tervezőket felhasználóbarát felületek, és a stratégiák megalkotását segítő példák és jó gyakorlatok sokasága várja, illetve rendelkezésre áll a HVS eszköz kezelési útmutató is.

Jelen könyvet ajánljuk mindenkinek, aki a helyi vidékfejlesztési stratégiák kialakításában részt vesz, vagy részt kíván venni, de bárki számára érdekes információkat tartalmazhat a vidékfejlesztésről.

Egy igen aktív időszakkal nézünk szembe. Reményeink szerint a helyi szereplők birtokában lévő tudás, a régiós, illetve központi segítségnyújtás és a tervezést támogató Internet alapú rendszer együttesen hozzájárul ahhoz, hogy az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program sikerrel záruljon, és valóban egy Új Magyarország születhessen.

EPAP

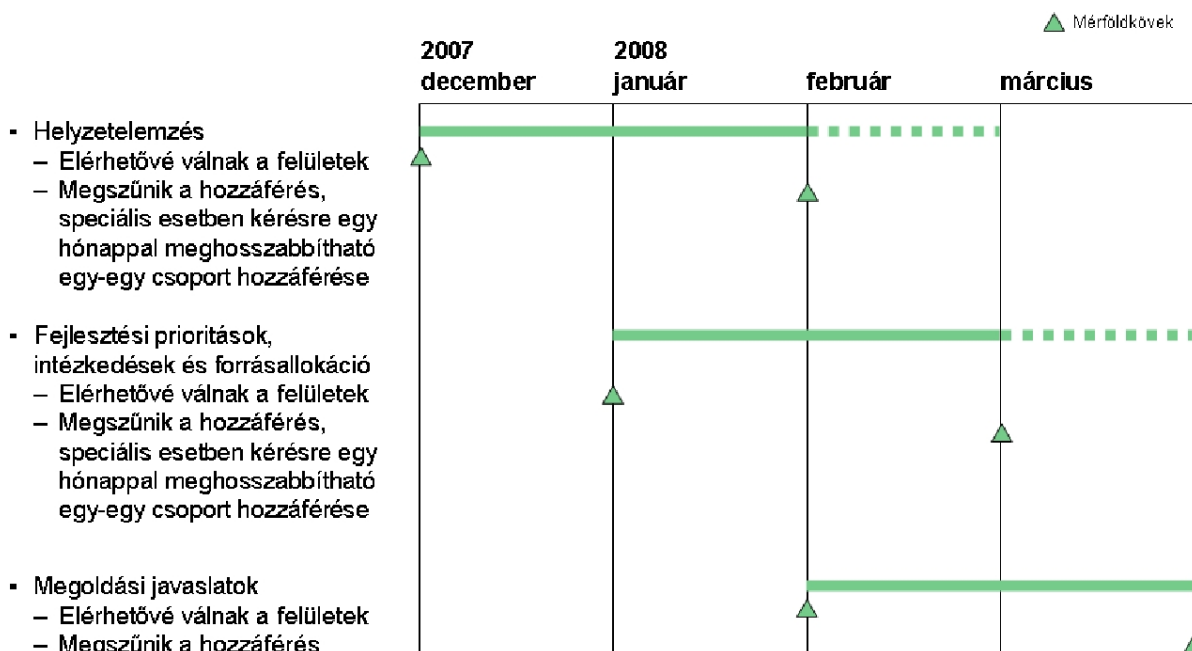
1 A HVS általános felépítése

Ebben a fejezetben a helyi vidékfejlesztési stratégia szükséges tartalmát mutatjuk be, mert annak ismerete elengedhetetlen a készülő félben lévő tervek rögzítésének megkezdéséhez.

A helyi vidékfejlesztési stratégiát egy előre megadott struktúrában kell elkészíteni. Ez – a HVS eszköz által nyújtott struktúra – egyrészt segíti a tervezőket megszerezni a stratégiai koncepciókat, másrészt egyfajta standard alakot biztosít, ami a stratégiák kiértékelését teszi egyszerűbbé és objektívabbá. A helyi vidékfejlesztési stratégia ezek alapján öt alapvető- és összesen további öt alrészre osztható fel:

1. Helyzetelemzés
  - a) Települések
  - b) Térség
2. Fő fejlesztési prioritások és intézkedések
3. Megoldási javaslatok
  - a) Helyi gazdaságfejlesztési terv
  - b) Helyi szolgáltatás-, falu- és településfejlesztési terv
  - c) IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv
4. Központi, országos adatbevitel

A fent vázolt négy pont egyben a tervezési sorrendjét is leírja. Célszerű a tervezést a helyzetelemzéssel kezdeni, hiszen az abban szereplő településjellemzők jó kiindulási alapot szolgáltathatnak maguknak a tervezőknek is. Ezután, vagy ezzel átfedésben érdemes kidolgozni a fő fejlesztési prioritásokat, intézkedéseket és a megoldási javaslatokat, megvalósítva ezzel egy fentről lefelé történő stratégia-kidolgozást. Az ütemezést az 1. ábra mutatja.

1. ábra: a tervezés feladatainak időbeni ütemezése

A központi, országos adatbeviteli részt nem helyi szinten kell kitölteni, az központilag adott lesz mindenki számára. A stratégiák minden egyes strukturális elemének elkészítéséhez külön erre a célra kialakított felületek találhatóak a HVS eszközben.

1.1 Helyzetelemzés

A helyzetelemzésen keresztül a térségek általános jellemzése adható meg, amely egyrésztől szükséges lesz a stratégia kidolgozóinak, amikor a prioritásokat, intézkedéseket és a megoldási javaslatokat kívánják előállítani, másrészt szükséges az Irányító Hatóság számára hogy az elbíráláskor ellenőrizni tudja, hogy valóban olyan megoldási javaslatok születtek-e, amelyek levezethetők a térségek adottságaiból.

A HVS helyzetelemzése lényegében egy rendkívül részletes adathalmaz az adott vidékfejlesztési akciócsoport által lefedett térségről. A széles adatfelmérésre azért van szükség, hogy a tervek tényleg helyezhetőek legyenek. Az adatok egy részét, megközelítőleg az egyharmadát helyi szinten kell felkutatni és rögzíteni. A maradék kétharmad központilag feltöltött, és a HVS eszköz adott felületein megjelennek. Ezek referenciaadatként funkcionálnak, vagyis helyi szinten módosíthatók.

1.2 Fő fejlesztési prioritások és intézkedések

A helyi vidékfejlesztési stratégia törzsét a fő fejlesztési prioritások és intézkedések megadásával alakíthatjuk ki. A prioritások a tervezési hierarchia csúcsán helyezkednek el, ezek mutatják az alapvető fejlesztési irányokat egy térségben. A hierarchia szempontjából ezek alatt található az intézkedések, melyek egy-egy prioritáson belül szűkebb irányok megadására alkalmasak.

A hierarchia legalsó szintjén található megoldási javaslatok adnak lehetőséget a prioritások és intézkedések által megjelölt irányok részletesebb kifejtésére. E három szint együtt adja a szűken értelmezett helyi vidékfejlesztési stratégiát.

1.3 Megoldási javaslatok

A HVS tervezési hierarchiájának legalsó szintjén helyezkednek el a megoldási javaslatok. Az ÚMVP koncepciója nem ad lehetőséget arra, hogy a stratégiákban projektszintű javaslatokkal álljanak elő a tervezők, ezért konkrét projektek nem szerepelhetnek a HVS-ekben. Azonban célszerű elkerülni, hogy a stratégiák túl általános víziókat tárjanak fel. Erre adnak lehetőséget a megoldási javaslatok.

A megoldási javaslatok alakja hármas felépítésű. Egy megoldási javaslat kifejtésére úgynevezett helyzet/adottság-probléma/lehetőség-megoldási javaslat (HPM) hármasokat kell létrehozni. Ezzel a felépítéssel elérhető, hogy a fejlesztési javaslatok a lehető legkonkrétabb formát és megfelelő megalapozottságot kapjanak.

1.4 Központi, országos adatbevitel

Ahogy az említésre került, a helyi vidékfejlesztési stratégiának része bizonyos országos szintű adathalmaz. Ezen adatok feltöltése azonban nem helyi szinten történik, hanem központilag. Ebből kifolyólag a helyi tervezőnek ezekkel az adatokkal kapcsolatban nincs feladata.

2 A helyzetelemzés elkészítése

A helyi vidékfejlesztési stratégia helyzetelemzésének elkészítéséhez települési és térségi szintű információkat kell felvinni. A kérdéses információk alapvetően két csoportba sorolhatók: konkrét adatok és szabadszöveges elemek.

2.1 Konkrét adatok

Bizonyos adatok központilag feltöltöttek, és mint referencia adat meg is jelennek a helyzetelemzési felületeken. A tervezők módosíthatják ezeket, amennyiben pontosabb adatokkal szolgálnak a térségről, vagy egy adott településről. A központilag feltöltött adatok 2006.-ra vonatkoznak, ezért elképzelhető, hogy bizonyos adatokat valóban érdemes helyi szinten felülírni.

Ahhoz hogy a központilag felvitt adatokat módosítani tudjuk, régiós koordinátori engedélyre van szükség. Vagyis egy adatsor megváltoztatásának folyamata az, hogy a kívánt módosításról értesítjük a régiós koordinátort, aki azt, amennyiben jogosnak ítéli meg, jóváhagyja.

Bizonyos adatok a település szintű adatokból aggregáltak ezért közvetlenül nem módosíthatók. Ezek referenciaadatként szolgálnak a szabadszöveges részek elkészítéséhez.

A nem központilag feltöltött adatok beszerzése helyi szinten történik. Ehhez a tervezőknek be kell vonnia a helyi érintetteket. Mivel elég széleskörű adatfelmérésről van szó, célszerű a kérdéses személyeket minél hamarabb felkeresni és bevonni a folyamatba.

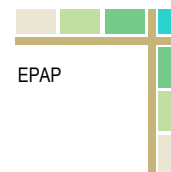
Ugyancsak célszerű a beszerzett adatokat a lehető leghamarabb rögzíteni a HVS eszközzel, mert a helyzetelemzés feltöltöttsége a folyamat alatt végig követve lesz. Központilag meghatározott határidők lesznek előírva a feltöltöttségi szintekre, amelyek betartását a régiós koordinátorok hétről hétre ellenőrizni fogják. Nem teljesítés esetén pedig jeleznek a helyi tervezőknek.

A következőkben felsorolásra kerülnek azok az adatok, amelyek szükségesek a helyzetelemzés elkészítéséhez. Törekedni kell minden adat felkutatására, mert azok ismerete a segítséget nyújt a tervezésben, továbbá a helyzetelemzés és a fejlesztési javaslatok egymásnak való megfelelése értékelésre kerül a tervezési folyamat végén.

1. tábla: A helyi szintű adatbeszerzés adatai

Adat megnevezése	Lehetséges forrás
Helyzetelemzés - települések	
Települések legfontosabb adatai	
Település jogállása	
Település jogállása	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
Önkormányzat státusza	
Önhibáján kívül hátrányos helyzetben lévő	ÖTM, településlátogatás, interjúk, önkormányzat
Aktív vállalkozások	
Aktív mezőgazdasági, erdő-, hal-, vadgazdálkodási vállalkozások száma településenként foglalkoztatottak száma szerint	
Östermelők	Településlátogatás, interjúk, falugazdászok, Cégbíróság, FVM, kamarák
5 legnagyobb árbevételű vállalkozás településenként, amely nincs a megye 20 és a	

	társég 10 legnagyobb árbevételű vállalkozása között	
	Név	Cégbíróság, településlátogatás, interjúk
	Székhely	Cégbíróság, településlátogatás, interjúk
	Főtevékenység	Cégbíróság, településlátogatás, interjúk
	Foglalkoztatottak száma	Becslés, Cégbíróság, településlátogatás, interjúk
	Árbevétel	Cégbíróság, településlátogatás, interjúk
	Export árbevétel (nem kötelezően kitöltendő)	Cégbíróság, településlátogatás, interjúk, HVG Top 500, Figyelő Top 200 alapján
	Foglalkoztatottsági helyzet	
	Munkanélküliség településenként	
	Munkanélküliségi arány 2007	www.afsz.hu Statisztika/Településsoros munkanélküliségi adatok
	Munkanélküliségi arány 2006	www.afsz.hu Statisztika/Településsoros munkanélküliségi adatok
	Munkanélküliségi arány 2005	www.afsz.hu Statisztika/Településsoros munkanélküliségi adatok
	Munkanélküliségi arány 2004	www.afsz.hu Statisztika/Településsoros munkanélküliségi adatok
	Munkanélküliségi arány 2003	www.afsz.hu Statisztika/Településsoros munkanélküliségi adatok
	Aktivitási ráta 2007	www.afsz.hu Statisztika/Településsoros munkanélküliségi adatok
	Jövedelmi helyzet	
	Személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem egy állandó lakosra	http://www.ksh.hu/maps Magyarország térképek/Települések/Személyi jövedelemadó
	Demográfiai helyzet a kistérségben	
	Romák helyzete	
	Romatelep léte	Településlátogatás, interjúk
	Romatelepen élő családok száma	Településlátogatás, interjúk
	Infrastruktúra	
	Közlekedés	
	Kikötő léte	Településlátogatás, interjúk
	Repülőtér léte	Településlátogatás, interjúk
	Kerékpárutak léte	Településlátogatás, interjúk
	EUROVELO hálózat tagját képező kerékpárút léte	Településlátogatás, interjúk, www.eurovelo.org
	Adminisztratív és kereskedelmi szolgáltatások	
	Irodai szolgáltatások (fénymásolás, hivatalos levelek nyomtatása) léte	Településlátogatás, interjúk
	Helyi újság szerkesztőség léte	Településlátogatás, interjúk
	Helyi piacok, vásárok léte	Településlátogatás, interjúk
	Közösségi vagy gazdasági célokat szolgáló épületek és szolgáltatások léte	Településlátogatás, interjúk
	Kábeltévé szolgáltatás léte	Településlátogatás, interjúk
	Ipari parkok	
	Közművesített és közúton elérhető ipari park léte	Településlátogatás, interjúk
	Ipari parkban működő vállalkozások száma	Településlátogatás, interjúk
	Ipari park keretén belül dolgozók száma	Településlátogatás, interjúk
	Pénzügyi szolgáltatások	
	ATM-ek léte	Településlátogatás, interjúk
	Takarékszövetkezet léte	Településlátogatás, interjúk
	Biztosítási iroda léte	Településlátogatás, interjúk
	Közmű ellátottság	

	Összes külterületnek számító településrész elektromos energiával való ellátottsága	Településlátogatás, interjúk
	Hulladéklerakó léte	Településlátogatás, interjúk
	Állati hulladék elhelyezésére kialakított tároló léte	Településlátogatás, interjúk
	Oktatás	
	Többcélú kistérségi társulás keretében a településen kívül, más településen működő óvoda léte	Településlátogatás, önkormányzat
	A többcélú kistérségi társulás keretében a településen kívül működő óvoda helye	Településlátogatás, önkormányzat
	Csak alsó tagozatot működtető általános iskola léte	Településlátogatás, interjúk
	Többcélú kistérségi társulás keretében a településen kívül, más településen működő alsó tagozatos iskola léte	Településlátogatás, önkormányzat
	A többcélú kistérségi társulás keretében a településen kívül működő alsó tagozatos iskola helye	Településlátogatás, önkormányzat
	Alsó és felső tagozatot működtető általános iskola léte	Településlátogatás, interjúk
	Többcélú kistérségi társulás keretében a településen kívül, más településen működő alsó és felső tagozatos iskola léte	Településlátogatás, önkormányzat
	A többcélú kistérségi társulás keretében a településen kívül működő alsó és felső tagozatos iskola helye	Településlátogatás, önkormányzat
	Felnőtt átképzési központok léte	Településlátogatás, interjúk
	Kultúra	
	Mozgókönyvtári állomáshely léte	Településlátogatás, interjúk
	Legalább helyi védettség alatt lévő épületek (kúriák, kunhalmok, földvárak, stb.) léte	Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, településlátogatás, interjúk
	Legalább helyi védettség alatt álló településszerkezeti egységek, épületek (minimum három elemből álló egység) léte	Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, településlátogatás, interjúk
	Általános Művelődési Központ léte	Településlátogatás, interjúk
	Közösségi, oktatási, fejlesztési célú tevékenységekhez, kiállításokhoz, fedett és szabadtéri kulturális rendezvényekhez helyszín léte	Településlátogatás, interjúk
	Telekommunikáció	
	Szélessávú Internet léte	Településlátogatás, interjúk
	Teleházak léte	Településlátogatás, interjú, Teleházzövetség
	E-Magyarország pontok léte	Településlátogatás, interjú, Teleházzövetség, GKM, OKM
	IT-mentor léte	Településlátogatás, interjú, Teleházzövetség, GKM, OKM
	Vezetékes telefonhálózat léte	Településlátogatás, interjúk, telefonszolgáltató
	Mobilhálózat léte	Településlátogatás, interjúk, mobilszolgáltató
	Szociális ellátás	
	Gyermekjóléti szolgálat léte	Településlátogatás, önkormányzat
	Családsegítő léte	Településlátogatás, önkormányzat

	Házi gondozó léte	Településlátogatás, önkormányzat
	Bölcsőde, vagy egyéb alternatív napközbeni gyermekfelügyelet léte	Településlátogatás, önkormányzat
	Egészségügyi ellátás	
	Szülészeti ellátás léte (kórházban vagy szülőotthonban)	Településlátogatás, interjúk
	Állatorvosi ellátás léte	Településlátogatás, interjúk
	Fogorvosi ellátás léte	Településlátogatás, interjúk
	Prevenció és szűrés, rehabilitáció (gyógytornász) infrastruktúra léte	Településlátogatás, interjúk
	Egészségügyi kommunikációs pont léte	Településlátogatás, interjúk
	Szabadidős tevékenységekre és sportolásra alkalmas infrastruktúra	
	Fedett/nyitott úszómedence léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Közösségi tornaterem léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Parkok léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Jelzett turistautak léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Egyéb közterületek (pl. játszóterek) léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Sportlétesítmények léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Horgászatra alkalmas infrastruktúra léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Vadászatra alkalmas infrastruktúra léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Lovas sportokra kialakított infrastruktúra léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Közösségi programok száma egy évben	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Egyéb infrastruktúra	
	Integrált kistelepülési közösségi és szolgáltató terek léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Falugondnoki/településgondnoki szolgálat léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Életházak léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Gazdaságfejlesztési szervezetek	
	Helyi gazdaságfejlesztési szervezetek léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Ipari kamara léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Agrárkamara léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Pénzügyi és gazdasági tanácsadás léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Turisztikai egyesületek léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Rotary típusú klubok léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Falugazdász léte	Településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Természeti adottságok	
	Helyi jelentőségű védett természeti területek léte	KvVM, településlátogatás, interjúk, önkormányzat
	Országos jelentőségű védett területek léte	KvVM, településlátogatás, interjúk, önkormányzat

	Natura 2000 területek	
	Különleges madárvédelmi területek léte	NATURA 2000 program, jogszabályok
	Különleges természet-megőrzési területek léte	NATURA 2000 program, jogszabályok
	Kiemelt jelentőségű különleges természet-megőrzési területek léte	NATURA 2000 program, jogszabályok
	Közbiztonsági szolgálat	
	Rendőrség léte	Településlátogatás, interjúk
	Tűzoltóság léte	Településlátogatás, interjúk
	Polgárőrség léte	Településlátogatás, interjúk
	Helyzetelemzés - térség	
	Aktív vállalkozások	
	20 legnagyobb árbevételű vállalkozás a megyében	
	Név	Cégbíróság, településlátogatás, interjúk
	Működés helye a megyében	Cégbíróság, településlátogatás, interjúk
	Főtevékenység	Cégbíróság, településlátogatás, interjúk
	Foglalkoztatottak száma	Becslés, Cégbíróság, településlátogatás, interjúk, HVG Top 500, Figyelő Top 200 alapján
	Árbevétel	Cégbíróság, településlátogatás, interjúk
	Export árbevétel (nem kötelezően kitöltendő)	Becslés, Cégbíróság, településlátogatás, interjúk, HVG Top 500, Figyelő Top 200 alapján
	10 legnagyobb árbevételű vállalkozás a térségben, amely nincs a megye 20 legnagyobb árbevételű vállalkozása között	
	Név	Cégbíróság, településlátogatás, interjúk
	Működés helye a kistérségben	Cégbíróság, településlátogatás, interjúk
	Főtevékenység	Cégbíróság, településlátogatás, interjúk
	Foglalkoztatottak száma	Becslés, Cégbíróság, településlátogatás, interjúk, HVG Top 500, Figyelő Top 200 alapján
	Árbevétel	Cégbíróság, településlátogatás, interjúk
	Export árbevétel (nem kötelezően kitöltendő)	Becslés, Cégbíróság, településlátogatás, interjúk, HVG Top 500, Figyelő Top 200 alapján

A személyi jövedelemadó-alapot képező jövedelem kitöltéséhez a KSH honlapját kell meglátogatnunk. Ott az interaktív tematikus térképek között található Magyarország minden településére ilyen adat. A térkép használatához le kell töltenünk egy szoftvert, ez azonban elérhető a táblázatban közölt linken keresztül.

A munkanélküliségi adatokat az Állami Foglalkoztatási Szolgálat honlapján érhetjük el. A statisztikák között található településsoros munkanélküliségi adatokat. Ezen adatok segítségével a munkanélküliségi arány a „relatív mutató”-val adható meg, míg az aktivitási ráta a munkaképes korú népesség és a teljes lakosság hányadosával. Amikor több év adatát kell megadnunk, akkor válasszuk minden évben a legfrissebb adatot.

2.2 Szabadszöveges elemek

A helyzetelemzés részét képezi több szabadszöveggel feltölthető rész is. Ha az online felület által biztosított részletes helyzetelemzésen felül az akciócsoport szeretne még írni a térségről, akkor azt ezeken a felületeken teheti meg. Fontos azonban, hogy HVS ezen szabadszöveges elemei is egy megadott szerkezet mentén készüljenek, hogy standard alakot öltve könnyen összehasonlíthatók és

kiértékelhetők legyenek. Az előre megadott szerkezet azonos a helyzetelemzés struktúrájával.

Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy csak olyan információk kerüljenek rögzítésre ezeken a szabadszöveges felületeken, amelyekre később megoldási javaslatokban közvetve, de még inkább közvetlenül hivatkozunk.

Amennyiben elegendő, próbáljuk a szabadszöveges helyzetleíró megjegyzéseket a HPM-ek felvitelekör rögzíteni. Ezek struktúrája pontosan azért hármass, hogy a helyzet, a probléma és a megoldási javaslat egymás alatt logikusan kerülhessen rögzítésre. Ezzel elkerülhető fejlesztési szempontból fölösleges térségi jellemzők felvitele.

A szabadszöveges felületek mellett általában található az adott témával kapcsolatos referenciaadatok a térségről. Ezek a települési adatokból aggregáltak, és nem módosíthatók helyileg. Amikor szabadszöveges információkat rögzítünk, ügyeljünk arra, hogy a leírtak összhangban legyenek a térséget jellemző adatokkal, vagy ha valahol ellentmondás van, akkor azt külön magyarázzuk meg.

2.2.1 Legfontosabb probléma és lehetőség a településen

A tervezői csoportoknak a térség minden településére vonatkozólag meg kell fogalmazni az adott település legfontosabb problémáját és a legfontosabb lehetőségét.

2.2.2 A térség általános jellemzői, a hely szelleme

Amennyiben a térség rendelkezik specifikus adottságokkal, amelyekre megoldási javaslatok épülnek, azok itt fejthetők ki (pl.: fesztiválok, szokások).

2.2.3 A tervezői csoport bemutatása

Ezen a felületen adható meg a tervezői csoport résztvevőinek bemutatása, és a stratégiaalkotásban betöltött szerepük leírása.

2.2.4 A terv társadalmasításának elemei, bevont szereplők

Ezen a felületen a tervezőknek azt kell bemutatniuk, hogy hogyan valósult meg a társadalmi egyeztetés. Milyen széles réteget sikerült bevonni a tervezésbe. Hogyan valósult meg a kommunikáció. Hogyan sikerült legitimitást nyerni a stratégia ezen formájának, illetve milyen szerepet tölt be a térség életében az aktuális HVS.

2.2.5 A térség helyzete a vállalkozások szempontjából

Itt adhatóak meg azok a térséget illető vállalati jellemzők, amelyekről úgy gondoljuk, hogy a megoldási javaslatok szempontjából külön említést érdemelnek. Vagy azért mert nem derülnek ki a helyzetelemzésből, vagy mert némiképp ellentmondanak annak.

2.2.6 A térség jelentősebb non-profit szervezeteinek jellemzése

A tervezők itt kapnak lehetőséget arra, hogy bemutassák azokat a non-profit szervezeteket, amelyeknek a megoldási javaslatok szempontjából jelentősége van.

2.2.7 A térség foglalkoztatottsági helyzete

Ha a megoldási javaslatok szempontjából szükséges, a térség foglalkoztatottsági helyzetére itt térhetnek ki a tervezők. Amennyiben felmerül, ügyeljünk a referenciaadatokkal való esetleges ellentmondások külön magyarázatára.

2.2.8 A térség demográfiai helyzete

Ezen a felületen egészíthetjük ki a helyzetelemzést a térség demográfiájával kapcsolatban.

2.2.9 A térség infrastrukturális helyzete

Amennyiben szükségesnek érezzük a megoldási javaslatok szempontjából, itt fejthetők ki részletesebben a térség infrastrukturális adottságai.

2.2.10 Legfontosabb probléma és legfontosabb lehetőség a térségben

A tervezői csoportoknak a térségre vonatkozólag is meg kell fogalmazni a legfontosabb problémát és a legfontosabb lehetőséget.

3 Prioritások és intézkedések

3.1 A helyi vidékfejlesztési stratégia struktúrája

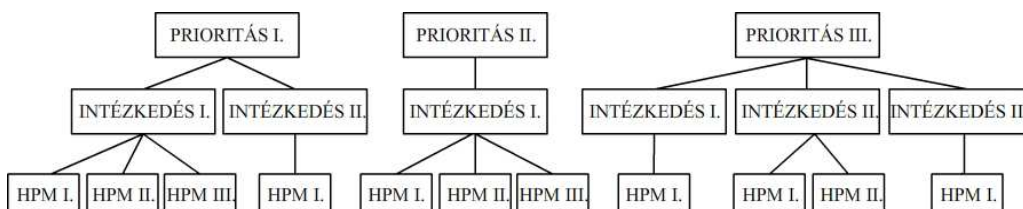
A fő fejlesztési prioritások és az alájuk tartozó intézkedések megadásával vázolhatjuk fel a helyi vidékfejlesztési stratégia fő irányvonalait. Az intézkedések alatt elhelyezkedő megoldási javaslatokkal a teljes tervezési hierarchia háromlépcsős alakot ölt. A hierarchikus tervezésre azért van szükség, mert általa strukturáltabb és standard terveket kaphatunk. Ez egyben támogatás a tervezőknek, mert segít rendszerbe ültetni a stratégiai víziókat, másrészt támogatás a stratégia elbírálóinak, hiszen struktúráját tekintve hasonló HVS-eket kell értékelni.

A fő fejlesztési prioritásokkal a legtágabb fejlesztési célok adhatók meg, például: *Helyi szőlő és bor ágazat fejlesztése*. Az intézkedések valamivel szűkebb kört határoznak meg, például: *Helyi szőlő és bortermelés minőségének javítása és standardizálása és/vagy A borok helyi szintű feldolgozásának fejlesztése és/vagy Kistermelői borok értékesítésének növelése*.

Jelen könyv melléklete 14 db. előredefiniált prioritást és összesen 46 db. előredefiniált intézkedést tartalmaz. Ezen példák tanulmányozása segíthet annak megértésében, hogy a tervezési hierarchia szempontjából mi a mélységi különbség prioritás és intézkedés között. Továbbá abban is segítséget nyújthat, hogy milyen típusú fejlesztési irányvonalak adhatók meg.

A prioritásokból javasolt többet is megadni, de az ajánlott mennyiség 6-10 körül mozog. Minden prioritáshoz meg kell jelölni fejlesztési intézkedéseket is, amelyekből prioritásonként több is megadható, de legalább egy szükséges.

A helyi vidékfejlesztési stratégia részletesebb kifejtésére szolgálnak a tervezési hierarchia legalján található megoldási javaslatok, amelyeket a fejlesztési intézkedésekhez és az azokhoz tartozó fő fejlesztési prioritásokhoz kell illeszteni. Egy-egy intézkedéshez több megoldási javaslat is megadható, de legalább egy szükséges. Egy lehetséges hierarchia látható a 2. ábrán.

2. ábra: Egy lehetséges tervezési hierarchia

Az előzetesen elismert vidékfejlesztési akciócsoportok a helyi vidékfejlesztési stratégiákat egy tervezett keretösszegre dolgozzák ki. Vagyis minden térség rendelkezésére fog állni bizonyos nagyságú tervezett forrás, amelyre optimalizálva érdemes végrehajtani a tervezést, ezért nem mindegy, hogy milyen és mennyi prioritást és intézkedést választunk.

A források allokálása intézkedési szinten történik, vagyis minden egyes intézkedéshez meg kell adni, hogy milyen összeget kíván a térség az adott témával kapcsolatban felhasználni.

A források intézkedésekhez történő rendelése mellett a támogatások intenzitási értékeit is meg kell adnunk. Ezek segítségével azt vázolhatjuk fel, hogy a különféle

csoportok a beruházások teljes összegének hány százalékát kapják meg támogatás gyanánt. A források allokálásánál rendkívül körültekintően kell eljárni, mert a stratégiák megvalósításakor ezek az összegek és arányok számon kérhetők.

3.2 Prioritások és intézkedések felvitele

A prioritások és intézkedések kidolgozásakor, próbáljunk minél integráltabb fejlesztéseket megvalósítani. A uniós példák ugyanis azt mutatják, hogy az összetett fejlesztések lehetnek sikeresek és hosszútávon fenntarthatók. Ha például a helyi szintű turizmust szeretnénk serkenteni, akkor a terv minél több olyan fejlesztést foglaljon magába, ami turisztikai szempontból növekedési potenciált rejt magában.

Ha tehát prioritásnak választjuk például hogy: *Helyi turizmus fejlesztése*, és azon belül intézkedésnek választjuk, hogy: *Bor és gasztronómiai turizmus fejlesztése*, akkor ehhez illesszünk más, kiegészítő prioritásokat és intézkedéseket. Ilyen komplementer prioritás lehet, pl.: *Helyi szőlő és bor ágazat fejlesztése*, hozzá tartozó intézkedés pedig, pl.: *Helyi szőlő és bortermelés minőségének javítása és standardizálása*.

Ezzel azt érjük el, hogy amellett, hogy közvetlenül a szőlőhöz és a borhoz kapcsolódó turisztikai infrastruktúrát fejlesztjük, magát az iparágat is megpróbáljuk helyi szinten előnyösebb helyzetbe hozni. Ez ugyanis a rá épülő turizmus hosszú távú fenntarthatóságának egy előfeltétele.

Az integrált fejlesztésre egy másik példa az összetett vállalkozásfejlesztés lehet. Ha tehát úgy gondoljuk, hogy a helyi vállalkozások fejlesztése kiemelt jelentőséggel bír, és prioritásnak jelöljük meg hogy a *Helyi vállalkozások fejlesztése*, intézkedésnek pedig hogy a *Helyi közösség számára hasznos vállalkozások, projektek támogatása*, akkor ezek mellé is választhatunk komplementer prioritásokat. Ilyen kiegészítő prioritás lehet, pl.: *Helyi környezetvédelem fejlesztése*, hozzá kapcsolódó intézkedés pedig: *Környezettudatos beruházások támogatása*.

Ezzel lényegében azt érjük el, hogy a vállalkozási projektek és beruházások széles köre támogatható lesz helyi szinten. Legyen az akár valamilyen munkahelyteremtő, vagy környezettudatos beruházás, vagy éppen valamilyen helyi vállalkozási szövetség létrehozása és elveinek betartatása. Az integrált vállalkozásfejlesztés ugyanis a vidéki térségek versenyképességének egyik alapja.

Egy harmadik integrált fejlesztési példa lehet a helyi kulturális értékek megőrzése és terjesztése a fiatalok körében. Ha tehát prioritásnak választjuk például hogy: *Helyi örökségek megőrzése, fejlesztése*, hozzá intézkedésnek hogy: *Kulturális értékek megőrzése*, akkor ezek mellé választhatunk kiegészítő prioritásokat és intézkedéseket. Ilyen komplementer prioritás lehet a *Helyi életminőség és a lakosság számára nyújtott szolgáltatások fejlesztése*, és ehhez választott intézkedés a *Humán erőforrás fejlesztése*.

Ezzel azt érjük el, hogy nem csak a helyi kulturális értékek megőrzése és ápolása lesz támogatható, hanem ennek oktatása, átadása a fiatalok számára.

Fontos tehát, hogy a helyi vidékfejlesztési stratégia kidolgozásakor minden olyan fejlesztési lehetőséget számításba vegyünk, amely valamilyen szempontból kiugrási lehetőséget rejt magában a térség számára. Ehhez széleskörű társadalmi egyeztetés szükséges, hiszen egy szűk réteg nem képes minden – a térségre jellemző – információnak és lehetőségnek a birtokában lenni. Ezért fontos a tervezés ideje alatt a folyamatos nyilvánosság és minden helyi érintett véleményének meghallgatása.

Ugyanakkor el kell kerülni, hogy a kidolgozott stratégiák fölösleges prioritásokat és intézkedéseket tartalmazzanak. Csak olyan fejlesztéseket jelöljünk meg, amelyre valós helyi igény fogalmazódik meg, és hosszú távon is hozzájárul a térség fejlődéséhez. Ennek megítélését segíti elő a széleskörű helyzetelemzés és a részletesebb kifejtést igénylő megoldási javaslatok.

Ahogy azt fentebb említettük a rendszer tartalmaz előre definiált prioritásokat és intézkedéseket. Ezek nagyban elősegítik a tervezést, főleg ott, ahol egyébként nincs meg a megfelelő szaktudás a vidékfejlesztéshez. A fentebb vázolt példák mind fellelhetőek a HVS tervezési eszközben és e kézikönyv mellékletében is, a tervezés végzőinek csak ki kell választani a térség számára legmegfelelőbbeket. Ugyanakkor a kézikönyv és a rendszer által nyújtott ötletek senkit sem korlátoznak, hiszen egyénileg, szabadszövegesen is bármilyen prioritás és intézkedés rögzíthető.

A kidolgozott prioritásokat és a hozzájuk tartozó intézkedéseket a tervezési folyamat előrehaladtával a HVS eszközön keresztül folyamatosan rögzíteni kell, ugyanis a régiós koordinátorok és a VKSZI online módon nyomon követi a tervezést. Ez a folyamatos monitoring teremti meg az alapját a régiós koordinátorok és a VKSZI visszajelzéseinek, amelyek készhez kapása a helyi tervezőknek is érdeke.

3.3 A Prioritások és intézkedések szabadszöveges kiegészítése

A prioritások és intézkedések felviteléhez tartozik négy szabadszöveges elem is.

3.3.1 Fő fejlesztési prioritások és intézkedések indoklása, egymáshoz való viszonyuk és ütemezésük

Az egyes prioritások, intézkedések és HPM-ek megadásából nem feltétlenül derül ki, hogy azok mért kerültek be a stratégiába, milyen viszonyban állnak egymással, hogyan egészítik ki egymást. Ebből kifolyólag a tervezőknek itt be kell mutatni ezeket a kapcsolatokat. Fel kell vázolni továbbá az egyes prioritások, intézkedések és HPM-ek megvalósításának ütemezését is.

3.3.2 A stratégia várható hatása, fenntarthatóság

A tervezőknek le kell írni, hogy a stratégia megvalósulása esetén milyen konkrét eredményekre számíthatnak. Hogyan látják a térség jövőjét 10-15 éven belül, amennyiben a stratégia megvalósul. Továbbá azt is meg kell mutatniuk, hogy az egyes fejlesztési javaslatok hogyan lesznek fenntarthatók a jövőben, mi a garancia arra vonatkozólag, hogy a projektek önellátóvá válnak.

3.3.3 Az esélyegyenlőség biztosításának bemutatása

A tervezőknek azt is be kell mutatni, hogy a stratégia hogyan biztosítja a térségben az esélyegyenlőséget.

3.3.4 A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia alapvető célja

A tervezőknek a HVS-t egy néhány soros összefoglalóban is rögzíteni kell. Ezen a felületen néhány mondatban fel kell vázolni az adott Helyi Vidékfejlesztési Stratégia alapvető célját, ügyelve a térség fontos problémáira és lehetőségeire.

4 Megoldási javaslatok

4.1 Megoldási javaslatok struktúrája

A megoldási javaslatok a tervezési hierarchia legalsó fokán helyezkednek el, és a helyi vidékfejlesztési stratégiák legkonkrétabb fejlesztési javaslatait fogalmazhatjuk meg általuk. Ahogy az korábban említésre került, a helyi vidékfejlesztési stratégiák kidolgozásában a tervezés nem érheti el a projektszintet, az ÚMVP erre nem ad lehetőséget. Azonban a túl általános tervezés elkerülésének céljából a konkrét fejlesztési javaslatok megadása hármass struktúrában helyzet/adottság-probléma/lehetőség-megoldási javaslat (HPM) lehetséges.

Amikor a helyzeteket, a problémákat és a megoldási javaslatokat írjuk fel, törekedjünk azok minél részletesebb kifejtésére. Nevezzük meg, soroljuk fel minél konkrétabban a helyi adottságokat, írjuk fel minél részletesebben az ebből adódó problémát, vagy lehetőséget, és a lehető legkonkrétabb megoldási javaslatokkal álljunk elő. A túl általános ötletfelvázolás ugyanis felületessé teszi a stratégiákat, és nehézkessé az összehasonlítást és kiértékelést. Ugyanakkor ügyeljünk arra, hogy egy helyzet/adottság, probléma/lehetőség és megoldási javaslat felírására egyenként 384 karakter áll a rendelkezésünkre, ezért célszerű lényegretörően és tömören fogalmazni.

A helyzet/adottság felírásához a térség, vagy település valamilyen sajátosságát kell feltüntetni, pl.: *A térség bizonyos településein (pl.: ...) foglalkoznak hagyományos módon előállított bortermeléssel, a területet gyakran sújtja szárazság.*

A helyzet/adottság felírásakor ügyeljünk arra, hogy az ne mondjon ellent a helyzetelemzésnek. Ugyanis ennek betartása ad lehetőséget a valódi tényalapú tervezésre, továbbá a kiértékeléskor a helyzetelemzés és a HPM-ek konzisztenciája nagy súllyal esik latba. Amennyiben bizonyos térségi jellemzők, pl.: *a hely szelleme* nem került kifejtésre a helyzetelemzésben, azokra a helyzetek/adottságok rögzítéskor részletesen térjünk ki, ha megoldási javaslatot akarunk felírni rájuk. Erre jó példák a helyi ünnepek, rendezvények, kulturális szokások, hagyományok stb.

A probléma/lehetőség felírásához a helyzetből adódó problémát vagy lehetőséget kell megjelölni, pl.: *A gyakori szárazságok és a hagyományos termelés miatt a bor mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést.*

A probléma/lehetőség felírásakor arra ügyeljünk, hogy az valóban a helyzet/adottság által megjelölt jellemzőből következzen. A kifejtéshez ez esetben is 384 karakter áll rendelkezésre, ezért itt is célszerű lényegretörően megadni a választ.

A megoldási javaslattal végül a helyzetből adódó probléma, vagy lehetőség megoldását írhatjuk fel, pl.: *Öntözőrendszerek kiépítésének támogatása termelői hálózattal.*

A megoldási javaslat felírásakor arra ügyeljünk, hogy az valóban a vázolt problémára adjon egy megoldást, tényleges fejlesztési igényt fedjen le, és a rá vonatkozó problémát valóban megoldja. Továbbá próbáljunk minél konkrétabb javaslatokat előállítani, de ügyeljünk a karakterszámra, a határ itt is 384 karakter.

A vázolt HPM struktúrával tehát nem projektszintű javaslatokat kell kidolgozni, hanem lehetőleg minél konkrétabban megjelölni, hogy milyen típusú pályázatok kerülnek majd helyi szinten kiírásra. A fenti példából adódóan, ezen HPM alapján olyan pályázatokat lehet kiírni, amelyek a szőlőtermesztés javítását megcélzó öntözőrendszer kiépítésével kapcsolatosak. Amennyiben a rendelkezésre álló karakterszám egy HPM felírásához kevés, az részletesebben kifejtendő lesz a szabadszöveges tervezési kiegészítőben.

A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia HPM-struktúrákon keresztüli kidolgozása több okból is előnyös. Egyrészt megteremti a hidat a projektszint és az általános vízió szintje között, másrészt segít a tervezőknek megszerezni a helyi adottságokat, problémákat és lehetőségeket, harmadrészt standard alakba ülteti a HVS-eket, amely megkönnyíti a folyamatos visszacsatolást, és objektívabbá teszi az értékelést.

A HPM-ek kidolgozására vonatkozólag négy alapvető kritériumot határozhatunk meg:

1. A HPM-ekben megfelelő helyen tüntessük fel a helyzetet/adottságot, a problémát/lehetőséget és a megoldási javaslatot
2. A javaslatok épüljenek a helyzetelemzésre
3. A javaslatok valós fejlesztési igényeket fedjenek le
4. Az egyes javaslatok egymással konzisztensek legyenek

4.2 Megoldási javaslatok kidolgozása

Az előbbieken felírt alapvető kritériumoknak való megfelelés azonban csak az első lépés afelé, hogy egy olyan vidékfejlesztési stratégiát dolgozzunk ki, amelyre megvalósítható, fenntartatható és valóban a térség fejlődését szolgáló projektek építhetők. Fontos hogy a fő fejlesztési prioritások, az intézkedések és a megoldási javaslatok helyes megválogatásával egy kompakt rendszert építsünk fel.

Egy térség életében az egyes adottságokból adódó problémák és lehetőségek gyakran igen összetettek lehetnek, és összetett megoldást kívánnak. Ebből kifolyólag a megoldási javaslatok kidolgozásánál is törekedjünk a problémák integrált megoldására.

Tegyük fel, hogy a prioritásaink között a tervben szerepel a *Helyi hús- és baromfi ágazat fejlesztése*. Ezen belül pedig bekerült a *Házi feldolgozású húskészítmények értékesítésének növelése*, mint intézkedés. A rögzített prioritáshoz és intézkedéshez próbáljunk olyan megoldási javaslatokat tenni, amelyek több irányból is megpróbálják kihasználni a helyi adottságokban rejlő lehetőségeket.

A következőkben négy helyzet/adottság-probléma/lehetőség-megoldási javaslat példát vázolunk fel, amelyek a fenti intézkedés egy integrált kifejtését adhatják.

HPM 1.

Helyzet/adottság: *A térség bizonyos településein (pl.: ...) sokan állítanak elő különféle húskészítményeket (pl.: ...) házilag, az előállítási módok egyediek.*

Probléma/lehetőség: *A házi készítésű húskészítmények (pl.: ...) minősége az egyedi előállítási módok miatt nem standard, ez nehezíti a tömeges értékesítést.*

Megoldási javaslat: *Hálózat létrehozásának támogatása a tudás megosztásának, a minőség standardizálásának, tradicionális receptek felkutatásának, illetve egységes marketingstratégia és védjegy kidolgozásának céljából.*

HPM 2.

Helyzet/adottság: *A térség bizonyos településein (pl.: ...) sokan állítanak elő különféle húskészítményeket (pl.: ...) házilag, az értékesítés esetleges.*

Probléma/lehetőség: A házi készítésű húskészítmények (pl.: ...) értékesítése a környező településeken (pl.: ...) szervezett szállítás hiányában esetleges.

Megoldási javaslat: Házi előállítású termékeket értékesítő kisteherautó beszerzésének támogatása termelői hálózattal, a környező településeken (pl.: ...) történő értékesítés céljából.

HPM 3.

Helyzet/adottság: A térség bizonyos településein (pl.: ...) sokan állítanak elő különféle húskészítményeket (pl.: ...) házilag, a helyi felvevő piac szűk.

Probléma/lehetőség: A házi készítésű húskészítmények (pl.: ...) értékesítése a szűk helyi piac miatt nehézkes.

Megoldási javaslat: Házi készítésű termékeket árusító üzlet létesítésének támogatása valamely közeli városban (pl.: ...) termelői hálózattal.

HPM 4.

Helyzet/adottság: A térség bizonyos településein (pl.: ...) sokan állítanak elő különféle húskészítményeket (pl.: ...) házilag, az értékesítés nem szervezett.

Probléma/lehetőség: A házi készítésű húskészítmények (pl.: ...) termelői a szervezethez hiányában egymással versenyeznek.

Megoldási javaslat: Egységes megjelenés támogatása a térség bizonyos településeinek (pl.: ...) piacain termelői hálózattal.

Az előbbi négy HPM egy integrált kifejtése lehet a *Házi feldolgozású húskészítmények értékesítésének növelése* című intézkedésnek. Amennyiben a helyi adottságok engedik, és a térség problémái megoldhatók a javaslatok által, ehhez hasonló komplex megoldási struktúrával álljunk elő a helyi vidékfejlesztési stratégiákban. A sikeres uniós példák ugyanis azt mutatják, hogy a helyi problémákra adott komplex válaszok azok, amik sikeresek és hosszabb távon is fenntarthatók maradnak. A kéziönv mellékletében számtalan uniós példát fellelhetünk, ezeket ajánljuk megtakintásra

4.3 Tervezés a III-IV. tengelyekre

Az előzetesen elismert vidékfejlesztési akciócsoportok a helyi vidékfejlesztési stratégia keretében az ÚMVP III-IV. tengelyére tervezhetnek (a IV. tengely magában foglalja az I. és a II. tengelyt is). Az elkészített stratégiák kiértékelésekor azonban lesznek nyertes LEADER akciócsoportok, akik megvalósíthatják az általuk kidolgozott HVS-t, és lesznek olyanok, akiknek át kell azt dolgozni.

Azon előzetesen elismert vidékfejlesztési akciócsoportok, melyek nem nyertek, átalakulnak, és helyi vidékfejlesztési közösség (HVK) keretében átdolgozzák a helyi vidékfejlesztési stratégiát helyi vidékfejlesztési tervvé (HVT). A HVT keretében azonban a helyi vidékfejlesztési közösségek már csak az ÚMVP III. tengelyére tervezhetnek. Tehát a HVT elkészítésekor lényegében azokat a fejlesztési javaslatokat, amelyek a IV. tengely forrásaihoz kötődnek, el kell távolítani, és esetlegesen újakat bevenni, amik a III. tengelyre vonatkoznak.

A stratégiaalkotás során a III. és IV. tengely szétválasztása a megoldási javaslatokon keresztül történik. Bizonyos fejlesztési témakörökre adott megoldási javaslatok az egyik tengelyre, bizonyos más témakörökre adott megoldási

javaslatok a másik tengelyre vonatkoznak. Ezt a HVS eszköz is támogatja, ugyanis külön felületek állnak rendelkezésre a III. és a IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési témaköröknek és megoldási javaslatoknak.

A III. tengely forrásaira vonatkozó megoldási javaslatokat a HVS *Helyi gazdaságfejlesztési terv*, illetve *Helyi szolgáltatás-, falu- és településfejlesztési terv* fejezeteiben kell elhelyezni. A IV. tengely forrásaira vonatkozó megoldási javaslatokat pedig a HVS *IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv* fejezetében kell elhelyezni. Ha így strukturáljuk a helyi vidékfejlesztési stratégiát, akkor annak átdolgozásakor nem fog különösebb nehézséget okozni a IV. tengely forrásait megcélzó megoldási javaslatok leválasztása. Ehhez természetesen elengedhetetlen, hogy a tervezők tisztában legyenek azzal, hogy az egyes tengelyből milyen fejlesztésekre igényelhetők források. Ez kerül bemutatásra a következőkben¹.

I. Tengely: A mezőgazdasági és erdészeti ágazat versenyképességének növelése

A humán tőke fejlesztését és a tudás támogatását szolgáló intézkedések

- Szakképzési és tájékoztatói tevékenységek
- A fiatal mezőgazdasági termelők elindítása
- A mezőgazdasági termelők gazdaságátadási támogatása (korai nyugdíjba vonulás)
- Szaktanácsadói szolgáltatások igénybevétele

A szerkezetváltást, az infrastruktúra fejlesztését és az innovációt elősegítő intézkedések

- A mezőgazdasági üzemek korszerűsítése
- Az erdők gazdasági értékének javítása
- A mezőgazdasági termékek értéknövelése
- A mezőgazdaság és az erdészet fejlesztéséhez és korszerűsítéséhez kapcsolódó infrastruktúra

Átmeneti intézkedések

- A szerkezetátalakítás alatt álló félig önellátó gazdaságok támogatása
- Termelői csoportok létrehozásának támogatása

II. Tengely: A környezet és a vidék fejlesztése

A mezőgazdasági földterület fenntartható hasznosítását célzó intézkedések

- A hegyvidéki mezőgazdasági termelőknek a természeti hátrány miatt nyújtott kifizetések
- A hegyvidéki területeken kívüli hátrányos helyzetű területek mezőgazdasági termelőinek nyújtott kifizetések
- Natura 2000 kifizetések mezőgazdasági területeken
- Agrár- környezetgazdálkodási kifizetések

Az erdészeti területek fenntartható használatát célzó intézkedések

- A mezőgazdasági földterület első erdősítése

---

¹ A III. tengelynél bizonyos intézkedések kikerülnek a tervezési keretből, és horizontálisan kerülnek meghirdetésre. Ezek sárgával szerepelnek a felsorolásban.

- Agrár-erdészeti rendszerek első létrehozása mezőgazdasági földterületeken
- Nem mezőgazdasági földterület első erdősítése
- Erdő-környezetvédelmi kifizetések
- Az erdészeti potenciál helyreállítása és megelőző intézkedések bevezetése
- Nem termelő beruházások erdőterületeken

III. Tengely: A vidéki élet minősége és a vidéki gazdaság diverzifikálása

A vidéki gazdaság diverzifikációját elősegítő intézkedések

- Nem mezőgazdasági tevékenységgé történő diverzifikálás
- Mikro-vállalkozások létrehozásának és fejlesztésének támogatása
- A turisztikai tevékenységek ösztönzése

A vidéki térségek életminőségének javítását célzó intézkedések

- A vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások
- Falumegújítás és -fejlesztés
- Natura 2000 fenntartási/fejlesztési tervek készítése

A III. Intézkedéscsoportozáshoz tartozó területeken működő gazdasági szereplőkre vonatkozó képzési és tájékoztatói intézkedés

Készségek elsajátítása, ösztönzés és végrehajtás

IV. Tengely – A LEADER program

Helyi fejlesztési stratégiák megvalósítása

Hazai és nemzetközi térségek közötti együttműködések

Működési költségek, készségek elsajátítása és animáció (ösztönzés)

A HVS tervezési eszközben nemcsak tengely szerint, hanem az egyes fejezeteken belül fejlesztési témák és szektorok szerint is csoportosítani kell a megoldási javaslatokat. Ezeket a fejlesztési témaköröket és szektorokat láthatjuk a következőkben.

4.3.1 Helyi gazdaságfejlesztés – III. tengely

A helyi gazdaságfejlesztésre vonatkozó HPM-ek szektor szerinti bontásban adhatók meg, ezzel is elősegítve a stratégiák kellő strukturáltságát és a standard alakot. Az egyes HPM-ek térségi szinten adhatók meg:

- Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodásra vonatkozó megoldási javaslatok
- Bányászatra, feldolgozóiparra, villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátásra vonatkozó megoldási javaslatok
- Építőiparra vonatkozó megoldási javaslatok
- Kereskedelemre, javításra vonatkozó megoldási javaslatok
- Szálláshely-szolgáltatásra és vendéglátásra vonatkozó megoldási javaslatok
- Szállítási, raktározási, postai és távközlési szolgáltatásokra vonatkozó megoldási javaslatok
- Pénzügyi közvetítés ágra vonatkozó megoldási javaslatok

- Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás ágra vonatkozó megoldási javaslatok
- Egyéb szolgáltatásokra vonatkozó megoldási javaslatok
- Egyéb tevékenység ágra vonatkozó megoldási javaslatok

4.3.2 Helyi szolgáltatás-, falu- és településfejlesztés – III. tengely

A helyi szolgáltatás-, falu- és településfejlesztésre vonatkozó HPM-ek fejlesztési témák szerint adhatók meg. Ez esetben a HPM-eket település szinten kell felvinni, azaz külön megoldási javaslatok adhatók meg a térség minden egyes településére:

- Közlekedés
- Adminisztratív és kereskedelmi szolgáltatások
- Ipari parkok
- Közmű ellátottság
- Oktatás
- Kultúra
- Telekommunikáció
- Szociális ellátás
- Egészségügyi ellátás
- Szabadidős tevékenységekre és sportolásra alkalmas infrastruktúra
- Egyéb infrastruktúra
- Gazdaságfejlesztési szervezetek
- Természeti adottságok
- Közbiztonsági szolgálat

4.3.3 IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztés – IV. tengely

A IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztéssel kapcsolatos HPM-ek fejlesztési témák szerint adhatók meg. A HPM-eket a IV. tengely forrásaira vonatkozólag térségi szinten kell rögzíteni:

- Új technológia és know-how alkalmazása
- Vidéki élet minőségének javítása
- Helyi termékek értéknövelése
- Természeti és kulturális adottságok hasznosítása
- Egyéb

4.3.4 A terv LEADER-szerúségének bemutatása

A felület tartalmaz egy szabadszöveges elemet, amelyben a tervezőknek a terv LEADER-szerúségét kell bemutatni. Össze kell foglalni, hogy melyek azok a megoldási javaslatok, amelyek a III. tengely forrásaira vonatkoznak és melyek azok, amelyek a IV. kiegészítő tengelyre.

A tervezési folyamat végén ugyanis nem minden csoport valósíthatja meg a stratégiáját abban a formában, ahogy eredetileg elkészítette. A nem nyertes csoportoknak át kell dolgozniuk a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiájukat Helyi Vidékfejlesztési Tervvé, amelyben azonban csak a III. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztések valósulnak meg.

4.4 Megoldási javaslatok rögzítése a felületen

A megoldási javaslatokat az imént vázolt struktúra szerint kell rögzíteni. Egy javaslat felvitelekor az elsődleges szempont az, hogy melyik tengely forrásaihoz kötődik, a másodlagos, hogy azon belül melyik fejlesztési témához, vagy szektorhoz. Ha tehát például a következő HPM-et szeretnénk rögzíteni:

Helyzet/adottság: *A térségben sok innovatív vállalkozói ötlet fogalmazódik meg, amelyek tőkehiány miatt nem valósulnak meg.*

Probléma/lehetőség: *Az ötletek között sok versenyképes projekt is szerepel, amelyek megvalósulásuk esetén hozzájárulnának a térség fejlődéséhez.*

Megoldási javaslat: *Versenyképes ötletek megvalósításának támogatása.*

Akkor azt a *Helyi gazdaságfejlesztési terv* fejezetben kell elhelyeznünk, azon belül bármely szektorban. Ugyanis a mikro-vállalkozások fejlesztését és létrehozását az ÚMVP III. tengelye támogatja.

Ugyancsak a *Helyi gazdaságfejlesztési terv* fejezetben, és azon belül a *Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás* szektorban kerülhet rögzítésre a következő HPM:

Helyzet/adottság: *A térség bizonyos településein (pl.: ...) sokan állítanak elő különféle húskészítményeket (pl.: ...) háziilag, az előállítási módok egyediek.*

Probléma/lehetőség: *A házi készítésű húskészítmények (pl.: ...) minősége az egyedi előállítási módok miatt nem standard, ez nehezíti a tömeges értékesítést.*

Megoldási javaslat: *Hálózat létrehozásának támogatása a tudás megosztásának, a minőség standardizálásának, tradicionális receptek felkutatásának, illetve egységes marketingstratégia és védjegy kidolgozásának céljából.*

A házi előállítású termékek értékének és értékesítésének növelése a III. tengely forrásaiból támogatható. Ellenben ha a következő HPM-et szeretnénk rögzíteni:

Helyzet/adottság: *A településen található valamely természeti látványosság (pl.: ...), fellelhető némi erre épülő turizmus.*

Probléma/lehetőség: *A természeti látványosság megtekintésére lenne kereslet más területekről, de szervezettség hiányában a látogatások esetlegesek.*

Megoldási javaslat: *A természeti látványosság bemutatására épülő rendezvények, fesztiválok, ünnepek, koncertek megszervezésének támogatása.*

Akkor azt a *Helyi szolgáltatás-, falu- és településfejlesztési terv* fejezetben kell elhelyezni, azon belül is a *Kultúra* témakörben. A turisztikai fejlesztéseket ugyanis az ÚMVP III. tengelye támogatja.

Ugyancsak a *Helyi szolgáltatás-, falu- és településfejlesztési terv* fejezetben, és azon belül az *Adminisztratív és kereskedelmi szolgáltatások* témakörben kerülhet rögzítésre a következő HPM:

Helyzet/adottság: *A településen és a térség más településein (pl.: ...) nincsenek jelen bizonyos alapszolgáltatások (pl.: ...).*

Probléma/lehetőség: *A szolgáltatások hiánya hátrányosan hat a térség fejlődésére.*

Megoldási javaslat: *Helyi igények (pl.: ...) felmérésén alapuló integrált, térségi szolgáltató központ kialakításának támogatása.*

Ugyanis a vidéki térségek életminőségének javítását célzó megoldási javaslatokat az ÚMVP III. tengelye támogatja. Ha azonban a következő HPM-et szeretnénk rögzíteni:

Helyzet/adottság: *A térség bizonyos településein (pl.: ...) nagy mennyiségben különféle gabonafajtákat (pl.: ...) termelnek, a területet gyakran sújtja szárazság.*

Probléma/lehetőség: *A gyakori szárazságok miatt a termények (pl.: ...) mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést.*

Megoldási javaslat: *Öntözőrendszerek kiépítésének támogatása termelői hálózattal.*

Akkor azt a *IV. tengely forrásaival kapcsolatos fejlesztési terv* fejezethez kell kötni, azon belül is az *Új technológia és know-how alkalmazása* című fejlesztési témakörhöz. Az ÚMVP III. tengelye ugyanis nem támogatja a mezőgazdasági üzemek korszerűsítését, csak az I. tengely.

Ugyancsak a *IV. tengely forrásaival kapcsolatos fejlesztési terv* fejezethez kell felvinni a következő HPM-et, azon belül a *Helyi termékek értéknövelése* fejlesztési témához:

Helyzet/adottság: *A térség bizonyos településeihez kötötten (pl.: ...) vannak területek, amelyek alkalmasak repce vagy kukorica termesztésére, a növényi olaj bioenergetikai felhasználásának céljából.*

Probléma/lehetőség: *A térségben vannak üzemek (pl.: ...), amelyek hajlandók lennének növényi olaj felhasználására, de nem áll rendelkezésre megfelelő technológia.*

Megoldási javaslat: *Növényi olajok sajtolására, és azok felhasználására alkalmas technológia beszerzésének támogatása.*

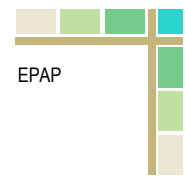
Ugyanis a bio-üzemanyaggal kapcsolatos fejlesztéseket az ÚMVP III. tengelye nem, csak az I. tengelye támogatja.

Ugyancsak a *IV. tengely forrásaival kapcsolatos fejlesztési terv* fejezetbe, és azon belül a *Helyi termékek értéknövelése* témakörbe kell kerülnie a következő HPM-nek, mivel az ÚMVP az erdészeti támogatásokat a II. tengelyen keresztül nyújtja:

Helyzet/adottság: *A térség bizonyos településeihez kötötten (pl.: ...) nagy erdőségek találhatóak, a természetes fafajtákat (pl.: ...) kezdik kiszorítani a kevésbé értékes, agresszív fajták (pl.: ...).*

Probléma/lehetőség: *Az erdők értéke növelhető lenne, ha visszaszorítanák a kevésbé értékes, agresszív fajtákat (pl.: ...).*

Megoldási javaslat: *A kevésbé értékes, agresszíven terjedő fajták (pl.: ...) visszaszorításának támogatása.*

A HVS eszköz és e kézikönyv melléklete több mint 140 előredefiniált HPM-et tartalmaz. Mindegyik prioritáshoz és intézkedéshez kötve, illetve feltüntetve, hogy mely fejezetben és azon belül melyik fejlesztési témában kerülhetnek felvitelre az eszközben. Ezek tanulmányozását ajánljuk a tervező figyelmébe, mert sokat segíthetnek az egyéni HVS-ek kialakításában.

5 Jelentések és a központi visszajelzések

5.1 Jelentések helyi szintű kezelése

Minden akciócsoportnak lehetősége van a tervezés ideje alatt bármikor *Helyi Vidékfejlesztési Stratégia* jelentést lehívnia a HVS eszközből. Ez lényegében az akciócsoportok által bevitt inputok alapján automatikusan generált PowerPoint prezentáció.

A *Helyi Vidékfejlesztési Stratégia* jelentést tekintjük a szoftveres tervezés végeredményének. Összefoglalja és rendszerezi a helyzetelemzést, és szerkezetbe ültetve mutatja be a prioritásokat, intézkedéseket és a hozzájuk tartozó megoldási javaslatokat. HVS rendszer által nyújtott online tervezés egyik legnagyobb előnye, hogy előzetes HVS jelentések is lekérhetőek bármikor a folyamat közben. Ezzel a készülő stratégia tartalma bármely érintett számára hozzáférhetővé válik, és soha idáig nem látott nyilvánosságot kaphat a vidékfejlesztés a folyamat teljes időtartama alatt.

Mivel mind a helyzetelemzés rendkívül részletes adatfeltárást kíván meg, mind a megoldási javaslatok kifejtése a lehető legkonkrétabb formában kell hogy elkészüljön, elengedhetetlen a helyi érintettek bevonása a stratégiaalkotási folyamatba. Az akciócsoport és a HVI ugyanis egymaga nem rendelkezhet a térségről minden információval. Minél több embert vonunk be a tervezésbe, annál részletesebb képünk lesz a térséget érintő problémákról, és annál jobb fejlesztési javaslatokkal fogunk tudni előállni.

Ezt a társadalmi egyeztetési folyamatot a tervezési eszköz is támogatja, hiszen bárki bármikor értesülhet az addig elkészült stratégiáról. Az egyeztetéseken kevesebb időt kell a már meglévő koncepció ismertetésével eltölteni, hiszen az online módon elérhető lesz. Minél több helyi szereplőhöz jut el, annál több véleményt csatornázhatunk be a tervezésbe.

A *Helyi Vidékfejlesztési Stratégia* jelentést ajánljuk lehívásra, akár már a procedúra kezdetén, hogy a stratégia megalkotói már a folyamat elején tisztában legyenek a tervezés végeredményével.

Az automatikusan generált jelentésben azok a részek, amelyek még nem kerültek rögzítésre a HVS eszközből, üresen maradnak. Ezért célszerű és elvárt a teljes helyzetelemzés elkészítése, és minél több megoldási javaslat megadása, hogy a jelentések feltöltött állapotban kerüljenek kiértékelésre.

5.2 Központi visszajelzések kezelése

Az online stratégia rögzítés következtében a tervezési folyamat központilag is végig nyomon követhető. A VKSZI-nek, a régiós koordinátoroknak és az Irányító Hatóságnak bármikor lehetősége nyílik a készülőben lévő stratégiák megtekintésére a HVS jelentéseken keresztül. Ezek alapján adhatnak szakmai szempontból tanácsot a helyi tervezőknek. Ugyanakkor megkülönböztetjük a jelentések másik típusát, a státuszjelentéseket. Ezek a stratégiák feltöltöttségét és előrehaladottságát hivatottak követni, melyek alapján az Irányító Hatóságnak folyamatosan tiszta képe lesz a tervezés országos állapotáról.

Az akciócsoportok előtt azzal, hogy egyrészt kikérhetik a régiós koordinátorok véleményét a készülő stratégiáról, másrészt hogy azok pro aktívan is véleményt nyilvánítsanak – ha kell – nagy lehetőség nyílik. A HVS-ekben található problémák ugyanis nem a tervezési folyamat végén, a kiértékeléskor fognak felmerülni, hanem folyamatosan orvosolhatók lesznek.

A régiós koordinátoroknak a jelentések következtében világos képe lesz arról, hogy a szóban forgó régióban az egyes csoportok milyen típusú fejlesztésekre terveznek. Ezért például ha minden akciócsoport a lovas turizmusra kíván fejleszteni a régióban, azt jelezheti és tanácsolhatja az ettől való eltérést. Természetesen a koordinátorok javaslatait helyi szinten nem kötelező elfogadni. Ez ellentmondana a vidékfejlesztés alapvető koncepciójának. Ellenben érdemes megfontolni a kapott visszajelzéseket, mert központi szinten jóval nagyobb mennyiségű információ gyűlik össze a régiós, vagy országos szintű tervezésről, mint amennyi helyi szinten rendelkezésre állhat.

A koordinátorok tervezés módszertanában is segítséget tudnak nyújtani. Amennyiben a helyi vidékfejlesztési stratégia elkészítésével kapcsolatban koncepcionális kérdések merülnek fel helyi szinten, akkor a régiós koordinátorok, de adott esetben a VKSZI adminisztrátorai is rendelkezésre állnak.

Mellékletek

1. Nemzetközi élő példák, legjobb gyakorlatok

A következőkben nemzetközileg elismert uniós fejlesztési példákat mutatunk be. Ezek a példák korábbi LEADER programok sikeres projektjei, ezért ajánljuk megtekintésüket. A tervezői munka megkönnyítésének céljából a példákat a felület által nyújtott struktúra szerint csoportosítottuk.

A példák forrása a http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/gpdb_en.htm weboldal. Az azonosítók alapján visszakereshetők a LEADER keresőprogramban.

HELYI GAZDASÁGFEJLESZTÉSI TERV

Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás

Házilag előállított mezőgazdasági termékek értékesítésének növelése

Ausztria, Eupen
Azonosító: LOCAL PRODUCTS

A 2004-ben induló projekt alapvető célja az volt, hogy egy térség-specifikus védjegyet hozzanak létre a helyi mezőgazdasági termelők termékeire. A szövetségben 15 mezőgazdasági termelő vett részt különféle területekről: hús-, sajt-, zöldség-, kenyér-, málnalekvár-készítők.

A projekt kivitelezésének két fázisa volt. Az első (2004-2006) az egységes marketingstratégia kidolgozásáról szólt, a második fázis (2006-2008) pedig az ötletek megvalósításáról.

Az első fázisban készítettek egy részletes listát a helyi előállítású termékekről, erre építették a stratégiát. Logo-t dolgoztak ki és márkanévet. Vásároltak egy értékesítő teherautót, hogy a környékben el tudják adni a kérdéses termékeket, és egységesen jelentek meg a térséget érintő nagyobb szabású rendezvényeken.

Baromfifeldolgozó üzem létesítése

Görögország, Skotnia
Azonosító: POULTRY PROCESSING

Ezt a projektet 2001-ben kezdték el tervezni Skotnia-ban, Görögországban. A térségben nagy hagyománya volt a baromfityésztésnek, azonban a feldolgozás nem helyben történt. A tenyésztők és a helyi vállalkozók összefogásával ezért létrehoztak egy baromfifeldolgozó-üzemet, amely magas minőségű élelmiszereket volt képes előállítani.

A klaszter és az üzem létesítésével kapcsolatos feladatokat maguk az érintettek látták el. A feldolgozáshoz régi, tradicionális recepteket is felkutattak, ezzel is emelve a végtermékek speciális jellegét és értékét.

Az üzem létesítésével 9 új állandó munkahelyet teremtettek, és ma széles körben értékesítik a helyileg előállított élelmiszereket.

Bányászat, feldolgozóipar, villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás

Helyi textilipari termelés versenyképességének javítása

Franciaország, Monts du Lyonnais
Azonosító: LOYALTY CARD

Monts du Lyonnais textilipari termelése nagy hagyományokra tekintett vissza. Azonban 2003 környékén, amikor az akciócsoport úgy döntött, hogy támogatja a termelőket, a helyi ipar nehézségekkel szembesült. Ugyanis a két közeli nagyváros: Lyons és Saint Etienne rendkívül meggyengítette a helyi értékesítést.

Szövetséget hoztak létre a helyi textilipari termelők között, amely segítségével bevezették a hűségkártya programot. A fogyasztók lojalitását próbálták erősíteni és díjazni a kártya és a hozzá tartozó regisztrációs füzet segítségével. Továbbá készítettek egy útmutatót, ami tartalmazott minden térségi textilüzletet és a kínált szolgáltatásokat is.

A különféle tevékenységeket folyamatosan hajtották végre: 2003 tavaszán és nyarán marketingtevékenységbe kezdtek, a helyi újságokban és brosúrákon keresztül hirdettek. Ősszel és télen feltöltötték az üzleteket és létrehoztak egy támogató webes felületet. Tél végén kibocsátották a hűségkártyát, majd 2004-ben a hozzá tartozó füzeteket. 2005-re pedig elkészült a helyi üzleteket bemutató útmutató is.

Mára több mint 96 üzlet és iparos tagja a szövetségnek. 15000 háztartás összesen több mint 11000 kártyát váltott ki, és 285000 tranzakciót hajtott végre, melynek összértéke eléri a 8,4 millió eurót.

Építőipar

Helyi hagyományos téglagyártás felvirágoztatása

Németország, Hundisburg
Azonosító: BRICKYARD

A hundisburg-i téglagyártás története a 19-20. század fordulóján kezdődött, de a 30-as évektől kezdve hanyatlásnak indult, végül a 20. század második felében szellemi fogyatékosoknak biztosított munkalehetőséget az üzemben.

A 2002-ben úgy döntöttek, hogy újraindítják a téglatermelést. Felkutatták az értékesítési lehetőségeket, és speciális, tradicionális módon előállított építőipari anyaggal láttak el restaurálandó épületeket.

A termékskála szélesítése mellett bemutatótermeket hoztak létre, ahol az érdeklődők nyomon követhették a téglakészítés folyamatát. Az üzem mellett ajándékboltot, panziót, és egy irodát nyitottak, amely a marketing tevékenységért és a turistacsoportok megszervezésért felelt. Kiadványokat és szórólapokat állítottak elő a látványosságról.

A weimar-i Bauhaus Egyetem és a drezdai Műszaki Egyetem bevonásával tanulmányt készítettek, amely a történelmi múltra visszatekintő építőipari anyagok összetételét és jellegzetességeit elemezte.

Ma a téglagyár tradicionális építőipari termékek széles skáláját kínálja épület-felújításokhoz, panziót, múzeumot működtet, kézműves foglalkozásokat nyújt gyerekeknek és minden látogatónak.

Kereskedelem, javítás

Helyi termékek értékesítése egy nagyvárosi üzletben

Portugália, Lisszabon
Azonosító: RURAL PORTUGAL

A projektet 1998-ban indították, amikor az akciócsoport elhatározta, hogy a helyi termékek értékesítését növelendő, egy lisszaboni üzletben kezdik el árusítani a termékeiket.

A projekt keretében, első lépésként vásároltak egy 300 négyzetméteres üzlethelyiséget a város egy tradicionális negyedében, amit átalakítottak és felszereltek. A helység kialakításhoz is vidéki termékeket, eszközöket használtak fel. Az üzletben elsősorban vidéki élelmiszereket (húskészítményeket, pékárut, borokat) és kézműves termékeket árultak.

Az üzletben időszakos eseményeknek adtak helyet, mint például a vidéki termékek készítését és készítőit bemutató foglalkozások. Széleskörű hirdetési anyaggal is előálltak, mint brosúrák, cikkek, tv interjúk, lisszaboni mozi reklámok.

Szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás

Helyi vendéglők és termelők összefogása jobb minőségű szolgáltatások elérésének céljából

Olaszország, Nuoro
Azonosító: TYPICAL PRODUCTS IN RESTAURANTS

Ez a program 2004-ben indult, amikor a helyi akciócsoport elhatározta, hogy növelni fogja a helyi termékek piacait, javítani fog a helyi vendéglők minőségén és támogatni fogja az egészséges táplálkozás terjedését.

Mindennek megvalósítását egy hálózat létrehozásával kezdték, mely a helyi termelőket és vendéglátó egységeket szervezte csoportba. A vendéglők belső minőségi kritériumokat állítottak fel, és megegyeztek, hogy az ételeik elkészítéséhez helyi termelők termékeit használják fel.

Piackutatást végeztek, melynek eredményeképp világos képük volt a jellegzetes helyi termékek keresletét illetően. Marketing tevékenységbe kezdtek, melynek keretében az egészséges táplálkozásra hívták fel a figyelmet. Különös figyelmet fordítottak a helyi iskolák menzáira.

Egy helyi egészségbiztosítóval is felvették a kapcsolatot, melynek eredményeképp a biztosító vállalta, hogy létrehoz egy egészséges étrendeket tartalmazó füzetet, továbbá egészséges táplálkozással foglalkozó képzéseket tart a helyi menzák vezetőinek, szociális munkásoknak és a helyi családoknak. Ezen felül részt vett és támogatta az egészséges táplálkozást propagáló képzéseket, foglalkozásokat.

Szállítási, raktározási, postai és távközlési szolgáltatások

Élelmiszerellátó hálózat kiépítése

Spanyolország, Castilla La Mancha
Azonosító: DELIVERY SERVICE

Az térség akciócsoportja 2002-ben úgy döntött, hogy mivel sok idős és egyéb hátrányos helyzetű él a területen, kialakít egy speciális ellátó hálózatot, amit helyiek fognak üzemeltetni.

Az összefogás eredményeképp néhány helyi vendéglős és egyéb vállalkozás létrehozott egy központot, amely felvette a rendeléseket, majd házhoz szállították azokat. Ételhordás mellett egyéb szociális szolgáltatásokat is vállaltak. A megrendelők elsősorban idősek voltak, de különféle oktatási intézmények is igényelték a szolgáltatást. A rendszer a helyi nők számára is kedvező volt, mert rész munkaidős munkalehetőséget biztosított a számukra.

Ingtalanügyletek, gazdasági szolgáltatás ágra vonatkozó megoldási javaslatok

Női vállalkozók támogatása

Németország, Kellerwald-Edersee
Azonosító: ASSISTANCE FOR START-UPS

Kellerwald-Edersee térségét sokáig az erdészet és a mezőgazdaság uralta. A 60-as évektől kezdődően azonban a termelők lekezdték felhagyni a mezőgazdasági tevékenységgel, és a közeli városokba költöztek. E folyamat eredményeként a térség életkörülményei nagymértékben romlottak. Ráadásul elsősorban a fiatalok és a képzettek hagyták el a területet a munkalehetőségek hiánya miatt. A helyi akciócsoport 2002-ben ezért egyik feladatául a munkahelyteremtés támogatását tűzte ki célként.

A helyi gazdaságfejlesztő szervezetekkel történő kapcsolatfelvétel után képzéseket kezdetek tartani, elsősorban kezdő női vállalkozóknak: az ötleteket segítették kész üzleti tervekkel alakítani, illetve az induló időszakban különféle támogató és tanácsadó szolgáltatásokat nyújtottak.

A programnak 12 résztvevője volt, és összesen 8 vállalkozást hoztak létre, ezek között: adminisztrációs, háztartási, szállítási szolgáltatások, stb. szerepeltek.

Egyéb szolgáltatásokra vonatkozó megoldási javaslatok

Közszolgálati rádióadás a helyi kereskedelmi rádión

Németország, Northrhine-Westphalia
Azonosító: OPEN CHANNEL

2003-ban a helyi szabályzás következtében a kereskedelmi rádióállomások este 7 és 8 között kötelesek voltak nonprofit műsorokat szolgáltatni. Továbbá sem reklám, sem hírek nem hangozhatnak el ebben az időben.

A helyi akciócsoport ebben látta meg a lehetőséget, amikor elhatározta, hogy létrehozza a Falusi krónikák című műsort. A cél a helyi történelem bemutatása és az iránta való érdeklődés felkeltése volt. Emellett lehetőséget biztosított az érdeklődőknek, hogy média tapasztalatokat szerezzenek.

A projekt elején egy széleskörű adatbázist hoztak létre a helyi nonprofit szervezetekről, és megpróbálták bevonni őket. Az első műsorszolgáltatás magáról a programról szólt, hogy felkeltse az érdeklődők figyelmét. A havi rendszerességű programok ideje alatt a térség városaiból hívtak meg embereket, hogy beszéljenek a helyi életvitelről, szokásokról, a nyelvi sajátosságokról.

2003 júliusa és 2005 novembere között összesen 25 havi adás valósult meg. Az adások hallgatottsága egyenként 4600 főre volt tehető.

Egyéb tevékenység ágra vonatkozó megoldási javaslatok

Konfliktusos történelmi múlt feloldása színdarabbal

Németország, Frankenburg
Azonosító: HUNT

A projekt egy színházi programsorozat megvalósítását tűzte ki célul, amely a 1934-es konfliktusokat dolgozta fel a konzervatív és szociáldemokrata oldal között. Az osztrák történelemben úgy emlékeznek erre az időszakra, mint polgárháborúra és munkásfelkelésre.

Ausztriában 1934. február 12. és 13. között a katonai konfliktus elérte a Hausruck bányaterületet, és 10 ember halálát eredményezte szociáldemokrata oldalon (hatot tárgyalás nélkül végeztek ki), és 5 ember halálát a föderális oldalon, két civil áldozattal.

A színházi előadásorozat ezen események feldolgozását tűzte ki céljául, ugyanis az említett sérelmek még ma is társadalmi szakadást eredményeznek a térség lakosai között. Az akciócsoport viszont úgy gondolta, hogy a hallgatás helyett jobb a beszéd, ez segít feldolgozni és átértékelni a történeteket.

A Hunt néven futó program egyszerre történelmi játék és burleszk. A forgatókönyvet számos tanúval lefolytatott interjú alapján írták, és az előadásban közel 400 aktivista vesz részt. Beleértve segítőt, kórust, amatőr színészeket és profikat.

2004 és 2005 között összesen kilenc előadást tartottak és közel 7400 jegyet adtak el.

HELYI SZOLGÁLTATÁS-, FALU- ÉS TELEPÜLÉSFEJLESZTÉSI TERV

Közlekedés

Alternatív közösségi közlekedési hálózat létrehozása

Olaszország, Olto Altrepo Pavese Hegy
Azonosító: THE TAXIBUS

A projekt 2004-ben vette kezdetét, amikor az akciócsoport elhatározta, hogy a közlekedési infrastruktúra szempontjából igen elmaradott térségben alternatív közlekedési megoldásokat keres. A helyi akciócsoport által érintett területeken igen sok idős és egyéb hátrányos helyzetű ember, illetve fiatal élt, akik a rossz közlekedés miatt sok alapvető szolgáltatáshoz nem tudtak hozzáférni.

A tervezők kitalálták, hogy ezt a problémát egy úgynevezett taxibusz rendszerrel fogják orvosolni. Létrehoztak egy technikai bizottságot, ami a projekt levezetéséért felelt. A helyi igények felmérése alapján megtervezték az útvonalat, bizonyos szakaszokon tesztelték, majd a tapasztalatok begyűjtése után üzembe helyezték a rendszert.

A taxibusz legnagyobb előnye az volt, hogy telefonon bármikor megrendelhető szolgáltatást nyújtott, így jó kihasználtsággal volt működtethető, ami az idő előrehaladtával egyre javult.

2004 és 2006 között 3304 utaztatást bonyolítottak le, összesen 55378 km szolgáltatást biztosítva. A felhasználók száma mára eléri a 8333 főt, zömében idősek.

Adminisztratív és kereskedelmi szolgáltatások

Integrált szolgáltató központ létrehozása

Svédország, Österaker
Azonosító: COUNTRY SHOP CENTER

1998-ban a 850 österaker-i lakos számára világossá vált, hogy a területi üzletközpontot be kell zárni. A projekt célja tehát az üzlet központ újraindítása, és minél több szolgáltatás az épületbe történő integrálása volt.

Ennek végrehajtásához felvették a kapcsolatot a helyi szinten megtalálható legnagyobb üzletláncsal, amely rögtön igenlő választ adott a tervre.

A központ különféle szolgáltatásokkal látta el a helyi lakosokat: lehetőséget adott élelmiszerek, gyógyszerek, alkohol és más áruk rendelésére, amelyeket az üzlet másnapra beszerzett. Továbbá kávézó, vendéglő, fodrászat, könyvtár, pedikűr, postai szolgáltatások és pénzügyi szolgáltatások is megtalálhatók voltak a központban.

A komplexum mellé SMS-en megrendelhető szállító szolgáltatást, és iskolás fuvarozást is üzembe helyeztek. A központ továbbá közösségi programoknak is helyt adott, növelve ezzel a helyi társadalmi tőkét.

Az üzletház hétvégén is nyitva tartott, de hogy a költségeket csökkentsék, a hétvégi műszakot önkéntes munkával látták el.

Közmű ellátottság

Fatüzelésű fűtőrendszer kiépítése

Franciaország, Haute-Mayenne
Azonosító: WOOD HEATING SYSTEM

Haute-Mayenne egyik jellegzetessége a kiterjedt erdősségeiben rejlik. A helyi akciócsoport ezért a fa speciális felhasználásával foglalkozott.

A projekt 2002-ben kezdődött, amikor a helyi népesség növekedés miatt elhatározták, hogy fafűtéses bojlereket szerelnek fel helyi épületekben a fűtés megoldása végett. 2003-ban fenntarthatósági tanulmányt készítettek, majd 2004-ben árajánlatokat kértek a fejlesztés megvalósítására. A rendszert 2005-ben kezdték el üzembe helyezni.

A projekt eredményeképp 23 magánháznál szereltek fel speciális bojlereket. A fafűtéses rendszer fenntartása a helyi erdészeknek is munkát biztosított és biztosít ma is.

Oktatás

Oktatás általános színvonalának erősítése

Németország, Ostrhauderfehn
Azonosító: PEDAGOGICAL COOPERATION

Az ostrhauderfehn-i közösség 1999-ben úgy döntött, hogy a helyi iskolákban erősíteni és egységesíteni fogja az oktatás színvonalát. A sok különféle intézmény és a sok eltérő tanár miatt ugyanis úgy értékelték, hogy a diákok számára nem mindenütt biztosított a színvonalas oktatás.

Ennek eléréséhez hálózatba szervezetek minden olyan oktatással foglalkozó intézményt a területen (óvodák, általános iskolák, középiskolák, egyházi intézmények, sport klubok), amelyek célpontja a fiatalság volt. A hálózat tagjai

foglalkozásokat szerveztek a gyerekeknek és továbbképzéseket a tanároknak, illetve azoknak a felnőtteknek, akik valamilyen oktatói feladatot láttak el a folyamatban.

Művészeti képzés színvonalának erősítése

Egyesült Királyság, Skye sziget
Azonosító: THE BIG PICTURE

A térség akciócsoportja úgy értékelte, hogy a helyi Sleat Általános Iskolában a diákok alacsonyfokú művészeti oktatást kapnak. Ezért 2005-ben elhatározták, hogy elindítanak egy olyan projektet, amely a gyerekek rajzolás és tánc készségeit fejleszti, illetve a helyi kulturális és földrajzi ismereteket adja át. Erősíteni próbálták továbbá a kelta nyelv ismeretét a gyerekek körében.

A gyerekek számára a sziget különféle pontjain többször rajzolás, festés, tánc és drámajáték foglalkozásokat szerveztek. A gyerekeket jó minőségű felszereléssel látták el, és a foglalkozások megtartásába bevonták a helyi művészeket is. A betanult előadásokat más iskolákban is előadták.

Kultúra

Cisztercita apácazárda felvirágoztatása

Németország, Brandenburg
Azonosító: CISTERCIAN NUNNERY

Brandenburg közelében található két tó: Klostersee és Ketzersee. E két tó között helyezkedik el az 1230-ban épült cisztercita apácazárda. A zárdá 300 éven át virágzott, majd 1550 után különféle módokon próbálták kihasználni: sörfőzde, lepárló, börtön. 1961 után apartmanokat létesítettek a zárdában és strandot alakítottak ki az egyik tónál.

A brandenburg-i projekt megvalósítása 2003-óta zajlik, melynek keretében modernizálják és felújítják a gótikus épületet. Modern technikával felszerelt koncerttermet, színpadot, próbatermet alakítottak ki. Koncerteket, egynapos fesztiválokat szerveztek, amelyeken a zene mellett a helyi ételek és iparos termékek is bemutatásra kerültek. Ajándékboltot nyitottak, ahol a helyi termékeket vásárolhatják meg a látogatók.

A célcsoport a helyi közösségből és a közeli nagyvárosokból (Berlin, Frankfurt, Potsdam) kerül ki ma is.

Telekommunikáció

Szolgáltatásokat központosító intranet kialakítása

Franciaország, Cublize
Azonosító: AMPLEPLUS INTERNET

A 2003-ban kezdődő projekt célja egy intranet felállítása volt minél több helyi érintett bevonásával. Az önkormányzat rendelkezett egy honlappal, amit interaktívabbá tettek, hogy bárki feltölthessen rá információt. Továbbá két kommunikációs pontot is létrehozott a projekt keretében, ahol bárki hozzáférhet a rendszerhez.

A rendszer a következő területek információit próbálta központosítani és interaktívvá tenni: gyermekfelügyelet, idősek és sérültek ellátása egybekötve a helyi kórházzal, könyvtári szolgáltatások, vállalati szolgáltatások stb. Az intranet

segítségével bárki láthatta, hogy hol mire lehet szükség. A rendszer felhasználói körének bővítésére képzéseket tartottak.

Mára minden iskola, sok sport és egyéb szervezet tagja a rendszernek, és közel 3500-an használják havonta.

Szociális ellátás

Közösségi helyként szolgáló pékség kialakítása

Hollandia, Nisse

Azonosító: PARENTING SUPPORT VENUE

A térségben működött egy szervezet, amely mentálisan visszamaradottaknak nyújtott szolgáltatásokat (háztartásvezetés, ápolás, oktatás stb.). A projekt keretében az akciócsoport megpróbálta a szellemi fogyatékosok és a helyi lakosok igényeit összeilleszteni egy pékség működtetésének formájában.

Nisse-ben bezártak a helyi szolgáltatók, üzletek és a pékség is, ezért ideális helynek mutatkozott a beruházás megvalósítására. 2001-ben vásároltak egy historikus épületet, amelyet ahhoz illő módon ki is bővítettek, hogy helyet adhasson a megújult szolgáltatásoknak, egy üzletnek és egy teakertnek. A dekorációt önkéntesek és maguk a sérültek készítették.

A projekt eredményeként munkahelyet teremtettek 11 mentálisan visszamaradott személynek, négy rész munkaidős felügyelővel egyetemben. A komplexumhoz sétányt és bicikliutat építettek, amely összeköttetést biztosított a tengerparttal és a helyi farmokkal, amelynek megtekintésére sok érdeklődő akadt. A pékség különféle rendezvényeknek is helyet adott, ezzel szerves részévé vált a térségnek.

Egészségügyi ellátás

Agybénulásos betegek kezelése helyi rehabilitációs központtal

Portugália, Marrazes - Leiria

Azonosító: DREAM TO REALITY

A projektötlet 2000-ben látott napvilágot, amikor közel 250 család volt rákényszerülve arra, hogy gyakran Leiria régióból Coimbra-ba utazzon (50-150km) az ottani rehabilitációs központba, amely agybénulásos betegeknek nyújt kezelést. A probléma megoldására, sok helyi közösség csatlakozott a projekthez, amely egy új rehabilitációs központ létrehozását célozta meg a térség határain belül.

A projekt keretein belül megtervezték a komplexumot, kialakították a szükséges termeket, beszerezték a szükséges infrastruktúrát és technológiát. Továbbá játszótereket és fiókpatikát is kialakítottak.

A rehabilitációs központban ma egy csapat különféle specialista dolgozik, akiket a projekt kezdeményezői szerveztek be. A komplexum fizioterápiái, pszichoterápiái, foglalkoztatási és vízterápiái szolgáltatásokat nyújt idegrendszeri problémával küzdő betegeknek.

A projekt lehetővé tette, hogy az egyébként is hátrányos helyzetű családoknak ne kelljen rendszeresen nagy távokat megtenni azért, hogy elérjék a rehabilitációs központot. Ennek következményei a későbbiekben az életszínvonalukban is meglátszott

Szabadidős tevékenységekre és sportolásra alkalmas infrastruktúra

Szórakoztató- és szabadidőközpont létrehozása

Ausztria, Eferding

Azonosító: CREATIVE YOUNG PEOPLE

Az eferding-i helyi akciócsoport 2005-ben elhatározta, hogy létrehoz egy olyan komplexumot a fiatalok számára, ahol személyesen találkozhatnak, eszmét cserélhetnek és szórakozhatnak.

A projektbe bevonták a fiatalokat is, kb. 500 13-19 év közötti diáknak tartottak előadást a tervezett projektről, melyek közül közel 150-en vettek részt a konkrét tervezésben. A diákok így közvetlen kapcsolatba léphettek a projekt vezetőivel, becsatornázták ezzel a véleményüket.

A diákok javaslatokat tettek a komplexum helyszínét, a légkörét illetően. Két napos munkacsoportok keretében együtt ötleteltek az építésszel és a tervezőkkel. A gyerekek maguk álltak elő tervekkel, modellekkel, amelyeket utána a helyi önkormányzatok is megvitatottak.

A tervezés eredményeként egy multifunkcionális központot hoztak létre, amely rendelkezett szabadtéri mozival, sütögetésre alkalmas infrastruktúrával, foci pályával, közösségi események lebonyolítására alkalmas belső terekkel stb. Az épület egészé és a bútorzat is a gyerekek ötleteit tükrözte. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a komplexumot a helyi fiatalok a magukénak érezzék, és valóban tartalommal töltsék fel azt.

Egyéb infrastruktúra

Szociális ellátást biztosító hálózat kiépítése

Németország, Kelheim

Azonosító: LIFE PLUS

A kelheim-i térség lakosságának több mint 15%-a 65 év fölötti idős emberből állt, akik közül a legtöbb az alapvető szolgáltatásokhoz sem jutott hozzá, mivel többségében egyedül éltek. A helyiek az idősek arányának növekedésére számítottak, ezért az akciócsoport 2002-ben elhatározta, hogy ellátási láncot hoz létre számukra.

Szolgáltató pontokat létesítettek, évről évre többet a térségben. A projekt keretében széleskörű társadalmi felméréssel lekérdezték a lakosság, elsősorban az öregek igényeit. Ezen felmérés adta meg az első szolgáltatáscsomagok összetételének alapját.

A szolgáltatások többségében háztartási feladatokra, bevásárlásra és egyéb szociális segítségnyújtásra, szállításra irányultak. Természetesen a kérdőívek alapján. A munkába a térség fiataljait is bevonták. Az árazásnál törekedtek a fair díjszabásra.

Gazdaságfejlesztési szervezetek

Vállalkozástámogató non-profit szervezet létrehozása

Hollandia, Friesland

Azonosító: STIPO

Észak Hollandiában, Friesland-on működött egy nonprofit szervezet, amely a térségben élők javát volt hivatott szolgálni. 1998-99. között a szervezet úgy döntött, hogy profilját a 10 főnél kevesebb alkalmazottat foglalkoztató vállalatok segítésére irányítja, majd később kimondottan a kis cégek támogatására szakosodott. Elsősorban olyan induló vállalkozásokat támogatott, amelyek valamilyen új technológiát, vagy know-how-t kezdtek el alkalmazni. Segítette a projektek megvalósítását és próbálta kiszűrni a hibás kezdeményezéseket. Elsősorban olyan vállalkozókról volt szó, akik a mezőgazdasági termelést próbálták otthagyni. Találkozókat szerveztek, ahol a helyi vállalkozók elmondhatták a tapasztalataikat; sikeres példákat sorakoztathattak fel és motiválhatták egymást. Profi tanácsadókat is bevontak, akiket a térség vállalkozói kedvezményel, fél áron vehettek igénybe. Mára ezen kezdeményezés eredményeként 450 munkahelyet teremtettek, és ezzel kb. 2,7 millió eurót juttattak a térségbe.

Természeti adottságok

Helyi természeti adottságra épülő turisztikai fejlesztés

Finnország, Oulu tó
Azonosító: PRO LAKE OULU

2003-ban egy, az Oulu tóhoz közeli egyetem kutatást indított annak feltérképezésére, hogy a helyi turisztikai vállalkozásoknak mire van szüksége, elősegítve ezzel a köztük lévő együttműködést. Szerettek volna minél többet megtudni a tóban rejlő turisztikai potenciálról.

Az együttműködés eredményeképp a helyi turizusból élő vállalatok egy egységes márkanév alá szerveződtek, mert így könnyebb volt növelni a hely ismertségét. Kapcsolatokat létesítettek nemzetközi turista irodákkal, és cikkeket írtak különféle újságokba, amelyek a tavat és környezetét kellemes helyként mutatták be.

A helyi turizusból élőknek turistamarketing-tanfolyamot szerveztek, hogy segítsék a vállalkozói kedvet. Sok egyeztetést tartottak a tudás megosztása érdekében, amelyekbe utazási irodákat is bevontak. Az összefogás eredményeként egy egységes, területspecifikus marketing imázs előállítására törekedtek.

A projekt eredményeként már 2004 és 2005 között 10%-al növekedett mind a látogatók száma, mind a bevétel nagysága.

IV. TENGELY FORRÁSAIRA VONATKOZÓ FEJLESZTÉSI TERV

Új technológia és know-how alkalmazása

Repce bioenergetikai hasznosítása

Írország, Kilkenny
Azonosító: BIOFUEL PROCESSING PLANT

A térség akciócsoportja felismerte, hogy a helyi mezőgazdasági termékekből előállított bioüzemanyagban jó értékesítési lehetőségek rejlenek. Ezért 2003-ban elindítottak egy olyan projektet, amely a teljes értéklánc kialakítását célozza meg, a mezőgazdasági termeléstől a bioüzemanyag felhasználásig.

Létesítettek egy üzemet, ami a repceolajból bioüzemanyagot képes előállítani. Továbbá beszereztek olyan technológiákat, amelyek alkalmasak autók átalakítására, hogy bioüzemanyaggal is hajthatók legyenek. A mezőgazdasági termelést központilag megszervezték, hogy az üzem repce ellátása mindig biztosítva legyen.

Ezután megkezdték a bioüzemanyag és a melléktermékként jelentkező takarmány termelését és értékesítését. Hogy a helyiek bizalmát elnyerjék a bioüzemanyaggal kapcsolatban, hat autót alkalmassá tettek a bioüzemanyag befogadására. Ezeket felhasználták a marketingtevékenység során. A folyamat végén lobbytevékenységbe kezdtek, esetleges adókedvezmények elnyerése érdekében.

Vidéki élet minőségének javítása

Nők munkavállalási esélyeinek növelése képzésekkel

Hollandia, s-Hertogenbosch
Azonosító: RURAL WOMEN'S FUTURE

A projekt 2005-ben indult, amikor egy helyi katolikus nőegylet elhatározta, hogy tesz valamit a vidéki nők könnyebb munkahelyi elhelyezkedéséért. A program megvalósítása alapvetően három fázisban zajlott.

Az első fázis két részre volt bontható: november 1. és december 1. között a képzéstartókat keresték meg, majd kiválasztottak 105-öt a programra jelentkező hölgyek közül.

2006. január és március között elindították a képzési programot, melynek nagy visszhangot kerítettek a helyi médiumokban. A képzések júniusig tartottak, tíz alkalomból álltak egy utolsó őszi alkalommal, ami a visszajelzésekről szólt. A kurzus témái a következők voltak: Ki vagyok? Mire vagyok képes? Mi lehetséges, mi nem, és ez számomra mit jelent? Hogyan választok, mely körülményeket tartom fontosnak a választásaimban? Mit akarok? Ezután a résztvevők munkára jelentkeztek, és lefolytatták a felvételiket. Ősszel megvitatták a tapasztalatokat.

A program eredményképp 105 nőből 90 végigcsinálta a képzést (15 kiszállt, mert korábban munkát találtak), mely hozzájárult a további boldogulásukhoz.

Helyi termékek értéknövelése

Helyben termő fa felhasználása speciális bútorok előállítására

Ausztria, Schruns
Azonosító: MOUNTAINOUS WOOD MARKETING

A térség hegyein megtalálható a Bergholz fafajta, amely kitermelése igen költséges, mert hegyoldalakon nő, és ezért emberi munkaerőt igényel. Ugyanakkor, mint alapanyag igen értékes, mert a lassú növekedés egy speciális rajzolatot ad a fának.

A projektet egy egyszeri beruházás indította el, amikor valamely helyi orvos szeretett volna magának egy faházat építtetni. A ház építésére négy vállalat szövetkezett: egy asztalos, egy ács, egy fűrész és egy erdész vállalat. A szövetkezés sikere újabb megrendeléseket szült. 2006 őszére már kilenc helyi iparos, nyolc völgyközösség és négy agrár közösség vett részt a szövetségben.

A projekt célja a fából előállított speciális bútorok gyártása és értékesítése volt. A szövetség tagjai belső minőségi kritériumokat szabtak meg, és marketingstratégiát kidolgoztak ki. Az előállított bútorokat saját védjeggyel látták el.

A projekt eredményeként a teljes vertikális értéklánc létrejött, a fakitermeléstől az értékesítésig. Mára a megrendelők között neves hotelek is megtalálhatók.

Természeti és kulturális adottságok hasznosítása

Barlangturizmus fejlesztése

Németország, Giengen-Hürben
Azonosító: CAVE-EXPERIENCE-WORLD

Németország déli részén található egy 587 méter hosszú mészkő barlang, az úgynevezett Charlottenhöhle. A természeti látványosságot, amely áprilistól októberig áll a turisták rendelkezésre, sokan látogatják. A barlangért felelős szervezet évente közel 35.000 személynek tart idegenvezetést.

A barlanghoz közel található a Lonetal völgy, amely ugyancsak sok kirándulót és biciklistát vonz. A völgy jégkorszaki barlangokat is rejt, amelyekben korabeli emberek faragványait találták meg.

A turizmus további fejlesztése érdekében létrehoztak egy turisztikai központot, amely a Charlottenhöhle és a Lonetal völgyben található többi barlang turizmusának szervezettségéért felelt. Kialakítottak egy úgynevezett barlangházat, amely a területen található összes látványosságról szolgáltatott információt, és interaktív kiállítást szerveztek benne. A látogatók számára parkolókat létesítettek, és a komplexum környezetét is felfejlesztették.

A fejlesztések eredményeképp 2005-ben már 40.000 látogatója volt a területnek, és nemcsak a látogatók száma nőtt, hanem az átlagos ott maradási idő is. A fejlesztésekkel összesen 25 rész munkaidős munkahelyet teremtettek.

2. HVS előredefiniált prioritások, intézkedések és HPM-ek

Prioritás	Intézkedés	Helyzet/adottság	Probléma/lehetőség	Megoldási javaslat	Mozgatórugó főcsoport	Mozgatórugó csoport (téma/szektor)
Helyi gabona ágazat fejlesztése						
	Helyi gabonatermelés minőségének javítása és standardizálása					
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle gabonafajtákat (pl: ...) termelnek, a termelés elaprózott sok kis gazda között	Az elaprózott termelés miatt esetleges a megtermelt gabonafajták típusa (pl: ...) és mennyisége, ez nehezíti az értékesítést	Termelői hálózat létrehozásának támogatása a termelés megszervezésének, a tudás megosztásának, kémiai-biológiai képzések és új technológiák bevezetésének céljából	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle gabonafajtákat (pl: ...) termelnek, a területet gyakran sújtja szárazság	A gyakori szárazságok miatt a termények (pl: ...) mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést	Öntözőrendszerek kiépítésének támogatása termelői hálózattal	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle gabonafajtákat (pl: ...) termelnek, az időjárás igen ingadozó	Az időjárás ingadozásai miatt a termények (pl: ...) mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést	Időjárás előrejelző rendszer kiépítésének támogatása termelői hálózattal	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
A gabona helyi szintű feldolgozásának fejlesztése						
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle gabonafajtákat (pl: ...) termelnek, az aratáshoz a helyi gazdáknak külön vállalkozókat kell megbíznia	Kistermelői szinten nem éri meg az arató technológia beszerzése, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a gabonát	Aratógép beszerzésének támogatása termelői hálózattal	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle gabonafajtákat (pl: ...) termelnek, a feldolgozás nagy része máshol (pl: ...) történik	Kistermelői szinten nem éri meg a malomipari feldolgozás, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a gabonát	Malom létesítésének támogatása termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle malomipari termékeket (pl: ...) állítanak elő, a feldolgozás nagy része máshol (pl: ...) történik	Kistermelői szinten nem éri meg a pékség üzemeltetés, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a gabonát	Pékség létesítésének és tradicionális receptek felkutatásának támogatása termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
Házi feldolgozású pékkészítmények értékesítésének növelése						
		A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle pékkészítményeket (pl: ...) házilag, az előállítási módok egyediek	A házi készítésű pékkészítmények (pl: ...) minősége az egyedi előállítási módok miatt nem standard, ez nehezíti a tömeges értékesítést	Hálózat létrehozásának támogatása a tudás megosztásának, a minőség standardizálásának, tradicionális receptek felkutatásának, illetve egységes marketingstratégia és védjegy kidolgozásának céljából	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
		A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle pékkészítményeket (pl: ...) házilag, az értékesítés esetleges	A házi készítésű pékkészítmények (pl: ...) értékesítése a környező településeken (pl: ...) szervezett szállítás hiányában esetleges	Házi előállítású termékeket értékesítő kisteherautó beszerzésének támogatása termelői hálózattal, a környező településeken (pl: ...) történő értékesítés céljából	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
		A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle pékkészítményeket (pl: ...) házilag, a helyi felvevő piac szűk	A házi készítésű pékkészítmények (pl: ...) értékesítése a szűk helyi piac miatt nehézkes	Házi készítésű termékeket árusító üzlet létesítésének támogatása valamely közeli városban (pl: ...) termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás

		A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle pékkészítményeket (pl: ...) házilag, az értékesítés nem szervezett	A házi készítésű pékkészítmények (pl: ...) termelői a szervezettség hiányában egymással versenyeznek	Egységes megjelenés támogatása a térség bizonyos településeinek (pl: ...) piacain termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
Helyi szőlő és bor ágazat fejlesztése						
	Helyi szőlő és bortermelés minőségének javítása és standardizálása					
		A térség bizonyos településein (pl: ...) foglalkoznak hagyományos módon előállított bortermeléssel	A hagyományos módszerek, a modern szaktudás hiánya miatt bizonytalan a bor minősége, ez nehezíti az értékesítést	Termelői hálózat létrehozásának támogatása a tudás megosztásának, kémiai-biológiai képzések és új technológiák bevezetésének céljából	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településein (pl: ...) foglalkoznak hagyományos módon előállított bortermeléssel, a területet gyakran sújtja szárazság	A gyakori szárazságok és a hagyományos termelés miatt a bor mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést	Öntözőrendszerek kiépítésének támogatása termelői hálózattal	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településein (pl: ...) foglalkoznak a hagyományos módon előállított bortermeléssel, az időjárás igen ingadozó	Az időjárás ingadozásai és a hagyományos termelés miatt a bor mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést	Időjárás előrejelző rendszer kiépítésének támogatása termelői hálózattal	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településein (pl: ...) foglalkoznak bortermeléssel, a helyi éghajlat nem optimális a helyi fajtáknak (pl: ...)	A helyi éghajlat miatt a bor mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést	Időjárás tűrő szőlőfajták (pl: ...) nemesítésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
A borok helyi szintű feldolgozásának fejlesztése						
		A térség bizonyos településein (pl: ...) összességében nagy mennyiségű szőlőt termelnek a kistermelők, ami feldolgozatlanul kerül értékesítésre	Kistermelői szinten nem éri meg a préselés és a tárolás, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a bort	Présház és tároló üzem létesítésének támogatása termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
		A térség bizonyos településein (pl: ...) összességében nagy mennyiségű bort állítanak elő a kistermelők, a palackozás nagy része másol (pl: ...) történik	Kistermelői szinten nem éri meg a palackozás, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a bort	Palackozóüzem létesítésének támogatása termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
Kistermelői borok értékesítésének növelése						
		A térségben sokan azonos fajtájú bort (pl: ...) termelnek kis mennyiségben	Kistermelői szinten nem éri meg a marketingtevékenység, pedig ezzel növelhető lenne az értékesítés	Közös marketingstratégia és termelői védjegy kidolgozásának támogatása termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
		A helyi bortermelés történelmi múltra tekint vissza, a tradicionális fajták (pl: ...) iránt azonban csökken a kereslet	Kistermelői szinten nem éri meg a tradicionális fajták (pl: ...) termelése, pedig nagyobb tételben lenne rájuk kereslet	Bizonyos tradicionális fajták (pl: ...) termelésének és a piaci rések felkutatásának támogatása termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
Helyi gyümölcs ágazat fejlesztése						
	Helyi gyümölcstermelés minőségének javítása és standardizálása					
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle gyümölcsfajtákat (pl: ...) termelnek, a termelés elaprózott sok kis gazda között	Az elaprózott termelés miatt esetleges a megtermelt gyümölcsfajták típusa (pl: ...) és mennyisége, ez nehezíti az értékesítést	Termelői hálózat létrehozásának támogatása a termelés megszervezésének, a tudás megosztásának, kémiai-biológiai képzések és új technológiák bevezetésének céljából	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle gyümölcsfajtákat (pl: ...) termelnek, a területet gyakran sújtja szárazság	A gyakori szárazságok miatt bizonyos gyümölcsfajták (pl: ...) mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést	Öntözőrendszerek kiépítésének támogatása termelői hálózattal	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása

	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle gyümölcsfajtákat (pl: ...) termelnek, az időjárás igen ingadozó	Az időjárás ingadozásai miatt bizonyos gyümölcsfajták (pl: ...) mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést	Időjárás előrejelző rendszer kiépítésének támogatása termelői hálózattal	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle gyümölcsfajtákat (pl: ...) termelnek, a helyi éghajlat nem optimális a helyi fajtáknak (pl: ...)	A helyi éghajlat miatt bizonyos gyümölcsfajták (pl: ...) mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést	Időjárás tűrő gyümölcsfajták (pl: ...) nemesítésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
Gyümölcsök helyi szintű feldolgozásának fejlesztése					
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle gyümölcsfajtákat (pl: ...) termelnek magozásra, a feldolgozás nagy része máshol (pl: ...) történik	Kistermelői szinten nem éri meg a magozó feldolgozás, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a gyümölcsöket	Magozó üzem létesítésének támogatása termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle gyümölcsfajtákat (pl: ...) termelnek konzerválásra, a feldolgozás nagy része máshol (pl: ...) történik	Kistermelői szinten nem éri meg a konzervipari feldolgozás, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a gyümölcsöket	Konzervipari üzem létesítésének és tradicionális receptek felkutatásának támogatása termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle gyümölcsfajtákat (pl: ...) termelnek gyümölcslének, a feldolgozás nagy része máshol (pl: ...) történik	Kistermelői szinten nem éri meg a gyümölcslé előállítás, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a gyümölcsöket	Gyümölcslé előállító üzem létesítésének és tradicionális receptek felkutatásának támogatása termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle gyümölcsfajtákat (pl: ...) termelnek szeszelőállításhoz, a feldolgozás nagy része máshol (pl: ...) történik	Kistermelői szinten nem éri meg a szeszleparlás, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a gyümölcsleveket	Szeszleparló üzem létesítésének támogatása termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
Házi feldolgozású gyümölcskészítmények értékesítésének növelése					
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle gyümölcskészítményeket (pl: ...) házilag, az előállítási módok egyediek	A házi készítésű gyümölcskészítmények (pl: ...) minősége az egyedi előállítási módok miatt nem standard, ez nehezíti a tömeges értékesítést	Hálózat létrehozásának támogatása a tudás megosztásának, a minőség standardizálásának, tradicionális receptek felkutatásának, illetve egységes marketingstratégia és védjegy kidolgozásának céljából	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle gyümölcskészítményeket (pl: ...) házilag, az értékesítés esetleges	A házi készítésű gyümölcskészítmények (pl: ...) értékesítése a környező településeken (pl: ...) szervezett szállítás hiányában esetleges	Házi előállítású termékeket értékesítő kisteherautó beszerzésének támogatása termelői hálózattal, a környező településeken (pl: ...) történő értékesítés céljából	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle gyümölcskészítményeket (pl: ...) házilag, a helyi felvevő piac szűk	A házi készítésű gyümölcskészítmények (pl: ...) értékesítése a szűk helyi piac miatt nehézkes	Házi készítésű termékeket árusító üzlet létesítésének támogatása valamely közeli városban (pl: ...) termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle gyümölcskészítményeket (pl: ...) házilag, az értékesítés nem szervezett	A házi készítésű gyümölcskészítmények (pl: ...) termelői a szervezettség hiányában egymással versenyeznek	Egységes megjelenés támogatása a térség bizonyos településeinek (pl: ...) piacain termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
Helyi zöldség ágazat fejlesztése					
Helyi zöldségtermelés minőségének javítása és standardizálása					
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle zöldségfajtákat (pl: ...) termelnek, a termelés elaprózott sok kis gazda között	Az elaprózott termelés miatt esetleges a megtermelt zöldségfajták típusa (pl: ...) és mennyisége, ez nehezíti az értékesítést	Termelői hálózat létrehozásának támogatása a termelés megszervezésének, a tudás megosztásának, kémiai-biológiai képzések és új technológiák bevezetésének céljából	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása

		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle zöldségfajtákat (pl: ...) termelnek, a területet gyakran sújti szárazság	A gyakori szárazságok miatt bizonyos zöldségfajták (pl: ...) mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést	Öntözőrendszerek kiépítésének támogatása termelői hálózattal	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle zöldségfajtákat (pl: ...) termelnek, az időjárás igen ingadozó	Az időjárás ingadozásai miatt bizonyos zöldségfajták (pl: ...) mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést	Időjárás előrejelző rendszer kiépítésének támogatása termelői hálózattal	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle zöldségfajtákat (pl: ...) termelnek, a helyi éghajlat nem optimális a helyi fajtáknak (pl: ...)	A helyi éghajlat miatt bizonyos zöldségfajták (pl: ...) mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést	Üvegházak és sátrak létesítésének támogatása termelői hálózattal	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
Zöldségek helyi szintű feldolgozásának fejlesztése						
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle zöldségfajtákat (pl: ...) termelnek, a feldolgozás nagy része máshol (pl: ...) történik	Kistermelői szinten nem éri meg a konzervipari feldolgozás, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a zöldségeket	Konzervipari üzem létesítésének és tradicionális receptek felkutatásának támogatása termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
Házi feldolgozású zöldségkészítmények értékesítésének növelése						
		A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle zöldségkészítményeket (pl: ...) házilag, az előállítási módok egyediek	A házi készítésű zöldségkészítmények (pl: ...) minősége az egyedi előállítási módok miatt nem standard, ez nehezíti a tömeges értékesítést	Hálózat létrehozásának támogatása a tudás megosztásának, a minőség standardizálásának, tradicionális receptek felkutatásának, illetve egységes marketingstratégia és védjegy kidolgozásának céljából	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
		A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle zöldségkészítményeket (pl: ...) házilag, az értékesítés esetleges	A házi készítésű zöldségkészítmények (pl: ...) értékesítése a környező településeken (pl: ...) szervezett szállítás hiányában esetleges	Házi előállítású termékeket értékesítő kisteherautó beszerzésének támogatása termelői hálózattal, a környező településeken (pl: ...) történő értékesítés céljából	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
		A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle zöldségkészítményeket (pl: ...) házilag, a helyi felvevő piac szűk	A házi készítésű zöldségkészítmények (pl: ...) értékesítése a szűk helyi piac miatt nehézkes	Házi készítésű termékeket árusító üzlet létesítésének támogatása valamely közeli városban (pl: ...) termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
		A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle zöldségkészítményeket (pl: ...) házilag, az értékesítés nem szervezett	A házi készítésű zöldségkészítmények (pl: ...) termelői a szervezettség hiányában egymással versenyeznek	Egységes megjelenés támogatása a térség bizonyos településeinek (pl: ...) piacain termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
Helyi tej ágazat fejlesztése						
Helyi tejtermelés minőségének javítása és standardizálása						
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben állítanak elő tejet a tehenészetek, a termelés elaprózott sok kis gazda között	Az elaprózott termelés miatt esetleges a termelt tej mennyisége és minősége, ez nehezíti az értékesítést	Tehenészeti hálózat létrehozásának támogatása a termelés megszervezésének, a tudás megosztásának és képzések céljából	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben állítanak elő tejet a tehenészetek	Modern technológia hiányában a termelt tej mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést	A tejtermelést ellenőrző és irányító informatikai technológia bevezetésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
A tej helyi színű feldolgozásának fejlesztése						
		A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben állítanak elő tejet a tehenészetek, a feldolgozás nagy része máshol (pl: ...) történik	Kistermelői szinten nem éri meg a tejfeldolgozás, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a tejtermékeket	Tejfeldolgozó-üzem létesítésének és tradicionális receptek felkutatásának támogatása tehenészeti hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás

	Házi feldolgozású tejtermékek értékesítésének növelése				
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle tejtermékeket (pl: ...) házilag, az előállítási módok egyediek	A házi készítésű tejtermékek (pl: ...) minősége az egyedi előállítási módok miatt nem standard, ez nehezíti a tömeges értékesítést	Hálózat létrehozásának támogatása a tudás megosztásának, a minőség standardizálásának, tradicionális receptek felkutatásának, illetve egységes marketingstratégia és védjegy kidolgozásának céljából	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle tejtermékeket (pl: ...) házilag, az értékesítés esetleges	A házi készítésű tejtermékek (pl: ...) értékesítése a környező településeken (pl: ...) szervezett szállítás hiányában esetleges	Házi előállítású termékeket értékesítő kisteherautó beszerzésének támogatása termelői hálózattal, a környező településeken (pl: ...) történő értékesítés céljából	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle tejtermékeket (pl: ...) házilag, a helyi felvevő piac szűk	A házi készítésű tejtermékek (pl: ...) értékesítése a szűk helyi piac miatt nehézkes	Házi készítésű termékeket árusító üzlet létesítésének támogatása valamely közeli városban (pl: ...) termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle tejtermékeket (pl: ...) házilag, az értékesítés nem szervezett	A házi készítésű tejtermékek (pl: ...) termelői a szervezethez hiányában egymással versengenek	Egységes megjelenés támogatása a térség bizonyos településeinek (pl: ...) piacain termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
Helyi hús- és baromfi ágazat fejlesztése					
	Helyi hús és baromfi termelés minőségének javítása és standardizálása				
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben tenyésztnek bizonyos vágóállatokat (pl: ...), a tenyésztés elaprózott sok kis gazda között	Az elaprózott tenyésztés miatt esetleges a tenyésztett vágóállatok típusa (pl: ...) és mennyisége, ez nehezíti az értékesítést	Vágóállat tenyésztési hálózat létrehozásának támogatása a termelés megszerzésének, a tudás megosztásának, és képzések céljából	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben tenyésztnek bizonyos vágóállatokat (pl: ...)	Modern technológia hiányában a tenyésztett vágóállatok mennyisége és minősége bizonytalan, ez nehezíti az értékesítést	A vágóállat-tenyésztést ellenőrző és irányító informatikai technológia bevezetésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
A hús és baromfi helyi színű feldolgozásának fejlesztése					
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben tenyésztnek bizonyos vágóállatokat (pl: ...), a vágás nagy része máshol (pl: ...) történik	Kistermelői szinten nem éri meg a vágóhíd üzemeltetés, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni az élelmiszereket	Vágóhíd létesítésének támogatása az állattenyésztők hálózatával	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben tenyésztnek bizonyos vágóállatokat (pl: ...), a feldolgozás nagy része máshol (pl: ...) történik	Kistermelői szinten nem éri meg a húsfeldolgozás, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a élelmiszereket	Húsfeldolgozó-üzem létesítésének és tradicionális receptek felkutatásának támogatása az állattenyésztők hálózatával	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
Házi feldolgozású húskészítmények értékesítésének növelése					
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle húskészítményeket (pl: ...) házilag, az előállítási módok egyediek	A házi készítésű húskészítmények (pl: ...) minősége az egyedi előállítási módok miatt nem standard, ez nehezíti a tömeges értékesítést	Hálózat létrehozásának támogatása a tudás megosztásának, a minőség standardizálásának, tradicionális receptek felkutatásának, illetve egységes marketingstratégia és védjegy kidolgozásának céljából	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle húskészítményeket (pl: ...) házilag, az értékesítés esetleges	A házi készítésű húskészítmények (pl: ...) értékesítése a környező településeken (pl: ...) szervezett szállítás hiányában esetleges	Házi előállítású termékeket értékesítő kisteherautó beszerzésének támogatása termelői hálózattal, a környező településeken (pl: ...) történő értékesítés céljából	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle húskészítményeket (pl: ...) házilag, a helyi felvevő piac szűk	A házi készítésű húskészítmények (pl: ...) értékesítése a szűk helyi piac miatt nehézkes	Házi készítésű termékeket árusító üzlet létesítésének támogatása valamely közeli városban (pl: ...) termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás

		A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan állítanak elő különféle hűskészítményeket (pl: ...) házilág, az értékesítés nem szervezett	A házi készítésű hűskészítmények (pl: ...) termelői a szervezethez hiányában egymással versenyeznek	Egységes megjelenés támogatása a térség bizonyos településeinek (pl: ...) piacain termelői hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
Helyi erdőgazdálkodás és faipar fejlesztése						
Erdők értékének növelése és fenntartható erdőgazdálkodás						
		A térség bizonyos településeire kötött (pl: ...) összességében nagy erdősségek találhatók, az erdőterületek elapróztak sok kis gazda között	Az elaprózott erdőterületek miatt esetleges a természetfajfajta típusa (pl: ...) és mennyisége, ez nehezíti az értékesítést	Termelői hálózat létrehozásának támogatása a termelés megszervezésének, a tudás megosztásának, kémiai-biológiai képzések és új technológiák bevezetésének céljából	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településeire kötött (pl: ...) nagy erdősségek találhatók, az erdőben kevés fajfajta (pl: ...) keveredik	Az erdők értéke növelhető lenne ha bővítenék a fajfajta diverzitását	Az erdők diverzitásának érdekében új fajfajta (pl: ...) telepítésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Helyi termékek értéknövelése
		A térség bizonyos településeire kötött (pl: ...) nagy erdősségek találhatók, a természetes fajfajta (pl: ...) kezdik kiszorítani a kevésbé értékes, agresszív fajfajta (pl: ...)	Az erdők értéke növelhető lenne ha visszaszorítanák a kevésbé értékes, agresszív fajfajta (pl: ...)	A kevésbé értékes, agresszíven terjedő fajfajta (pl: ...) visszaszorításának támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Helyi termékek értéknövelése
		A térség bizonyos településeire kötött (pl: ...) nagy erdősségek találhatók, a kitermelés többségében tarvágással történik	A tarvágással agresszívan módosul a vidéki környezet, a természetes erőző nagyobb teret nyerhet	Szállaló erdőgazdálkodás támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
Erdőterületek növelése						
		A térség bizonyos településeire kötött (pl: ...) nagy területű mezőgazdasági termelőterületek vannak, a mezőgazdasági termékek iránti kereset csökken	A csökkenő kereslet miatt bizonyos mezőgazdasági termékek (pl: ...) előállítására egyre kevésbé éri meg, az erdészet hosszú távon kifizetődő lenne	Mezőgazdasági termelőterületek erdősítésének támogatása bizonyos fajfajta (pl: ...)	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Egyéb
		A térség bizonyos településeire kötött (pl: ...) nagy területek fekszenek kihasználatlanul	A területek hagyományos mezőgazdasági kihasználása nem versenyképes, de az erdészet hosszú távon kifizetődő lenne	Kihasználatlan területek erdősítésének támogatása bizonyos fajfajta (pl: ...)	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Egyéb
Fa feldolgozás fejlesztése						
		A térség bizonyos településeire kötött (pl: ...) nagy erdősségek találhatók, a kitermelt fajfajta (pl: ...) feldolgozása nagyrészt máshol (pl: ...) történik	Kistermelői szinten nem éri meg fűrészüzem létesítése, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a feldolgozott fát	Fűrészüzem létesítésének támogatása erdőtulajdonosi hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
		A térség bizonyos településeire kötött (pl: ...) nagy mennyiségben keletkezik különböző típusú fűrészárú (pl: ...), amely feldolgozása nagyrészt máshol (pl: ...) történik	Kistermelői szinten nem éri meg bútorgyártó üzem létesítése, pedig úgy nagyobb haszonnal lehetne értékesíteni a feldolgozott fát	Bútorgyártó üzem létesítésének és tradicionális bútorminták felkutatásának támogatása erdőtulajdonosi hálózattal	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Bányászatra, feldolgozóiparra, villamosenergia-, gáz-, vízellátás
Helyi bio- és megújuló-energia ágazat fejlesztése						
Biomassza hasznosítás fejlesztése						
		A térség bizonyos településein (pl: ...) található állattartó üzemek (pl: ...)	Bizonyos állattartó üzemek (pl: ...) melléktermékei (pl: ...) alkalmasak biogáz előállítására	A biogáz előállítás és hőenergiává alakító üzemek létesítésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Helyi termékek értéknövelése

		A térség bizonyos településeihez kötötten (pl: ...) vannak területek, amelyek alkalmasak repce vagy kukorica termesztésére, a növényi olaj bioenergetikai felhasználásának céljából	A térségben vannak üzemek (pl: ...), amelyek hajlandók lennének növényi olaj felhasználására, de nem áll rendelkezésre megfelelő technológia	Növényi olajok sajtolására, és azok felhasználására alkalmas technológia beszerzésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Helyi termékek értéknövelése
		A térség bizonyos településeihez kötötten (pl: ...) vannak területek, amelyek alkalmasak repce vagy kukorica termesztésére biodízel előállítás céljából	A térségben vannak üzemek (pl: ...), amelyek hajlandók lennének bioüzemanyag felhasználására, de nem áll rendelkezésre megfelelő technológia	Biodízel előállítására és azok felhasználására alkalmas technológia beszerzésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Helyi termékek értéknövelése
		A térség bizonyos településeihez kötötten (pl: ...) nagy erdősségek találhatóak	A térség bizonyos épületeinek (pl: ...) fűtése megoldható lehet fával	A fa energetikai felhasználásához szükséges technológiák beszerzésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településeihez kötötten (pl: ...) nagy erdősségek találhatóak kihasználatlanul	A térség bizonyos épületeinek (pl: ...) energiaellátása megoldható lehet faaprítékkal	A faapríték energetikai felhasználásához szükséges technológiák beszerzésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térségben bizonyos helyeken (pl: ...) nagy mennyiségű faapríték keletkezik	A térség bizonyos épületeinek (pl: ...) energiaellátása megoldható lehet fa brikettel, pellettel	Brikettáló, pellettáló üzem létesítésének és annak felhasználásához szükséges technológia beszerzésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
	Megújuló energiaforrásokra épülő fejlesztések					
		A térségben bizonyos épületek (pl: ...) energiaellátását elszeparálták, magas a napsütéses órák száma	A térség bizonyos épületeinek (pl: ...) energiaellátása megoldható lehet napelemekkel	Napelemek felszerelésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térségben bizonyos épületek (pl: ...) energiaellátását elszeparálták, az éghajlat szeles	Bizonyos épületek (pl: ...) energiaellátása megoldható lehet szélenergiával	Szélgenerátorok felszerelésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos épületeinek (pl: ...) nagymértékű és folyamatos melegvízellátásra van szükségük	Bizonyos épületek (pl: ...) melegvízellátása megoldható lehet napkollektorokkal	Napkollektorok felszerelésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településein (pl: ...) található mezőgazdasági területek öntözése nem megoldott	Bizonyos helyeken (pl: ...) található a föld alatt vízkészletek, amelyek kiemelve alkalmasak öntözésre	Vízhozó szélkerekek kiépítésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
		A térség bizonyos településein (pl: ...) található melegvízes források	A források vize alkalmas lehet épületek fűtésének ellátására	Hőszivattyús melegítőrendszerek kiépítésének támogatása új építésű ingatlanokhoz	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
Helyi környezetvédelem fejlesztése						
	Környezettudatos beruházások támogatása					
		A térségben és környezetében (pl: ...) nincs szemétfégető	A szemét felhalmozódik a térségben és környezetében	Több térség (pl: ...) összefogásával megvalósuló szemétfégető létesítésének támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Közmű ellátottság
		A településen és a térség más településein (pl: ...) nincs szeméttároló	A települések szemetete esetleges helyeken, a környezetet károsítva tárolódik	Több település (pl: ...) összefogásával (pl: ...) megvalósuló szeméttároló létesítésének támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Közmű ellátottság

	A településen és a térség más településein (pl: ...) nincs szelektív hulladékgyűjtés	Szelektív hulladékgyűjtéssel a szemét jelentős része újrahasznosítható lenne, ami plusz jövedelemforrást is jelenthetne a településeknek	Szelektív hulladékgyűjtés és a hulladékok értékesítésének támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Közmű ellátottság
Környezettudatos gazdálkodás fejlesztése					
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle mezőgazdasági termékeket (pl: ...) termelnek, jelentős a növényvédő szer használat	A növényvédő szerek károsítják a térség környezetét	Alternatív megoldások támogatása a növényvédő szerek elkerülésének céljából	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle mezőgazdasági termékeket (pl: ...) termelnek	Környezettudatos gazdálkodással a termőterületek élőhelyet biztosíthatnak különféle állatfajoknak	Az extenzív, külterjes természetvédelmi művelés és szántóföld-gazdálkodás támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
	A térség bizonyos településein (pl: ...) különféle őshonos növényfajták (pl: ...) termelésével foglalkoznak	Bizonyos őshonos növényfajták (pl: ...) a kereslet szűkülése miatt kezdenek kiszorulni	Őshonos növények (pl: ...) génmegőrzési tevékenységének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Egyéb
	A térség bizonyos településein (pl: ...) különféle őshonos állatfajták (pl: ...) tenyésztésével foglalkoznak	Bizonyos őshonos állatfajták (pl: ...) a kereslet szűkülése miatt kezdenek kiszorulni	Őshonos állatok (pl: ...) génmegőrzési tevékenységének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Egyéb
	A térség bizonyos településeirehöz kötöttek (pl: ...) nagy erdőségek találhatóak	Az erdők helyet adhatnak a biodiverzitás növelésének	Speciális élőhelyek, tisztások kialakításának támogatása az erdőkben	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Természeti és kulturális adottságok hasznosítása
Környezettudatos vállalkozás fejlesztése					
	A térségben működnek vállalkozások, a környezettudatos vállalatvezetés nem elterjedt	Közösségi szinten lenne igény a környezettudatos vállalatvezetésre, de sem a megfelelő szervezethez sem a szakmai tudás nem áll rendelkezésre	Környezettudatosra ösztönző vállalkozói kódex és szövetség létrehozásának, illetve képzések tartásának támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
	A térségben működnek vállalkozások, a környezettudatos projekttervezés nem elterjedt	Közösségi szinten a környezettudatos projektekre lenne igény, de egyéni szinten nincs kellő motiváció	Azon vállalkozói beruházások, projektek megvalósításának támogatása, amelyek környezettudatosak	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
Helyi örökségek megőrzése, fejlesztése					
Épített örökségek védelme, fejlesztése					
	A településen található valamely épített örökség (pl: ...), az állaga romló	Az épített örökség megőrzése, annak kulturális értéke miatt fontos	Az épület védelmét, felújítását, fejlesztését célzó beruházások támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra
	A településen található valamely épített örökség (pl: ...), a látogatottsága alacsony	Az épített örökség látogatottságának és kihasználtságának növelése, annak kulturális értéke miatt fontos	Rendezvények, előadások, koncertek támogatása az épületben	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra
Természeti örökségek megőrzése					
	A településen található valamely természeti örökség (pl: ...), fennmaradása veszélyeztetett	A természeti örökség fennmaradása, annak természeti értéke miatt fontos	Legalább helyi szintű védettség biztosításának, és a terület ellenőrzésének, védelmének támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Természeti adottságok
Kulturális értékek megőrzése					
	A településen és a térség más településein (pl: ...) kihalóban van az arra jellemző kultúra (pl: ...), a fiatalok körében elvándorlás tapasztalható	A helyi kulturális értékek ápolásával erősíthető a lokális identitás, amely hosszútávon csökkentheti az elvándorlást	A helyi kultúrát feldolgozó előadások, táncházak, koncertek, kézműves foglalkozások támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra

Helyi gazdák támogatása					
Mezőgazdasági termelés támogatása					
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan foglalkoznak különféle mezőgazdasági termékek (pl: ...) előállításával hagyományos módon	A hagyományos módszerek, a modern szaktudás hiánya miatt bizonyos helyi termékek (pl: ...) nem versenyképesek	Új termelési, feldolgozási, kémiai-biológiai, informatikai technológia átadását megcélzó szaktanácsadási képzések igénybevételének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan foglalkoznak különféle mezőgazdasági termékek (pl: ...) előállításával, a gazdák egyre inkább az idősebb rétegből kerülnek ki	Az időszedő gazdaréteg nem motivált a tevékenység átadására, ezért a fiatalok nehezen tudnak sikeres mezőgazdasági tevékenységbe kezdeni	A mezőgazdasági tevékenység átadásának, és a fiatalok mezőgazdasági pályakezdésének támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Egyéb
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy mennyiségben különféle mezőgazdasági termékeket (pl: ...) termelnek, a megművelt területek felosztása nem optimális	A mezőgazdasági termőterületek átrendezésével nagy mértékű hatékonyságnövelés lenne elérhető a termelésben	A mezőgazdasági terület racionalizálás támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Egyéb
	A térség bizonyos településhez kötötten (pl: ...) nagy területű erdők és mezőgazdasági termelőterületek váltakoznak, a területek felosztása nem optimális	A mezőgazdasági és erdőterületek átrendezésével nagy mértékű hatékonyságnövelés lenne elérhető a termelésben	A mezőgazdasági és erdőterületek racionalizálásának támogatása	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Egyéb
Mezőgazdasági termelésből való kilépés támogatása					
	A térség bizonyos településein (pl: ...) sokan foglalkoznak különféle mezőgazdasági termékek (pl: ...) előállításával, a kereslet csökken	A csökkenő kereslet miatt bizonyos mezőgazdasági termékek (pl: ...) előállítása egyre kevésbé éri meg	Felnőttképzések, átképzések igénybevételének támogatása a gazdálkodók között	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Új technológia és know-how alkalmazása
	A térség bizonyos településhez kötötten (pl: ...) nagy területű mezőgazdasági termelőterületek vannak, a mezőgazdasági termékek iránti kereset csökken	A csökkenő kereslet miatt bizonyos mezőgazdasági termékek (pl: ...) előállítása egyre kevésbé éri meg	Mezőgazdasági termőterületek erdősfítésének támogatása bizonyos fajtákkal (pl: ...)	IV. tengely forrásaira vonatkozó fejlesztési terv	Egyéb
Helyi vállalkozások fejlesztése					
Helyi közösség számára hasznos vállalkozások, projektek támogatása					
	A térségben sok innovatív vállalkozói ötlet fogalmazódik meg, amelyek tökehiány miatt nem valósulnak meg	Az ötletek között sok versenyképes projekt is szerepel, amelyek megvalósulásuk esetén hozzájárulnának a térség fejlődéséhez	Versenyképes ötletek megvalósításának támogatása	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mind, kivéve: Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térség bizonyos településein (pl: ...) kevés a foglalkozási lehetőség	A térség bizonyos településein (pl: ...) magas a munkanélküliség aránya, elvándorlás tapasztalható	Munkahelyteremtő, fiatalokat foglalkoztató beruházások támogatása	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mind, kivéve: Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térségben bizonyos csoportok (pl: ...) foglalkoztatottsági szempontból hátrányosan megkülönböztettek	A hátrányos megkülönböztetés miatt az érintett csoportok nehezebben és alacsonyabb bérért tudnak csak munkához jutni	Bizonyos hátrányt szenvedő csoportok (pl: ...) foglalkoztatását elősegítő beruházások támogatása	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mind, kivéve: Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
Helyi vállalkozások versenyképességének javítása					
	A térségben működnek kis és középvállalkozások, amelyek tökehiányban szenvednek	A tökehiány miatt nem tudnak lépést tartani a piac minőségi elvárásaival	Új, minőségjavító technológiák beszerzésének támogatása a helyi kis és középvállalkozók között	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mind, kivéve: Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
	A térségben működnek kis és középvállalkozások, amelyek tökehiányban szenvednek	A vállalkozások termékei jó minőségűek, azonban megfelelő marketingtevékenység hiányában szűkül a kereslet	Jó minőségű helyi termékek értékesítését növelő marketingtevékenységek támogatása	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mind, kivéve: Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás

	Helyi vállalkozások képzésének támogatása					
		A térségben működnek kis és középvállalkozások, de hiányzik a modern vállalatirányítási attitűd és szaktudás	A vállalatirányítási attitűd és szaktudás hiánya miatt csökken a vállalatok versenyképessége	A versenyképes vállalkozói ötletek megvalósulását elősegítő, vezetési, marketing és adminisztratív ismeretek átadását célzó szaktanácsadások igénybevételének támogatása	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Mind, kivéve: Mezőgazdaság, erdő-, hal-, vadgazdálkodás
		A térség valamely települése (pl: ...) jelen van bizonyos fokú turizmus	A térség bizonyos települései (pl: ...) turisztikai szempontból látogatottabbá tehetők lennének, de ehhez nincs meg a kellő vállalkozói attitűd	Szolgáltatói tevékenységet folytató vállalatoknak turisztikai ismeretek átadását megcélzó szaktanácsadások támogatása	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás
Helyi életminőség és a lakosság számára nyújtott szolgáltatások fejlesztése						
Alapszolgáltatások fejlesztése						
		A településen és a térség más települése (pl: ...) nincsenek jelen bizonyos alapszolgáltatások (pl: ...)	A szolgáltatások hiánya hátrányosan hat a térség fejlődésére	Helyi igények (pl: ...) felmérésén alapuló integrált, térségi szolgáltató központ kialakításának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Egyéb infrastruktúra
Kulturális és szabadidős szolgáltatások fejlesztése						
		A településen és a térség más települése (pl: ...) sok fiatal él. A közösségi, kulturális és szórakoztató infrastruktúra elmaradott	A fiatalok arra kialakított terek hiányában csak korlátozottan tudnak találkozni, eszmét cserélni, szórakozni	Helyi igények (pl: ...) felmérésén alapuló integrált kulturális-, közösségi- és szórakoztatóközpont létrehozásának támogatása, melynek tervezésébe a fiatalokat is aktívan bevonják	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Egyéb infrastruktúra
Humán erőforrás fejlesztése						
		A település és a térség más iskoláiban (pl: ...) alacsony a művészeti képzés színvonala	A művészeti és kulturális oktatás hiányában a diákok hátrányt szenvednek más térség diákjaival szemben, és a helyi kulturális értékek megőrzése sem biztosított	Speciális foglalkozások tartásának támogatása, melyeken a diákokat rajzolásra, táncra, a helyi kulturális ismeretekre tanítják. A helyi művészek, vagy szakemberek bevonásának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Oktatás
		A településen és a térségben más iskolák (pl: ...) oktatási színvonala igen eltér az országos átlagtól	Az iskolák eltérő színvonala miatt nem tud érvényesülni az esélyegyenlőség a diákok között	A térségben található oktatást végző intézmények hálózatba szervezésének, közös foglalkozások tartásának és az oktatásban résztvevők továbbképzésének támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Oktatás
		A településen, vagy a térség környezetében (pl: ...) működik szakiskola, vagy felsőoktatást végző intézmény (pl: ...), gyenge szakmai gyakorlat szerzési lehetőségek a térségben	A gyenge szakmai gyakorlat lehetőségek arra ösztönzik a fiatalokat, hogy a nagyobb városokban dolgozzanak, és ott telepedjenek le	A térségi nagygazdák és vállalkozók hálózatba szerveződésének támogatása, szervezett szakmai gyakorlatok nyújtásának céljából	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Oktatás
		A településen és a térség más települése (pl: ...) van foglalkozási lehetőség (pl: ...), de a dolgozni kívánók nem rendelkeznek megfelelő szaktudással a munkához	A településeken egyszerre van jelen magas munkanélküliség és munkaerőhiány, elvándorlás tapasztalható	Felnőttképzések, átképzések igénybevételének támogatása a térségi lakosok között	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Oktatás
Média fejlesztése						
		A településen és a térség más települése (pl: ...) az írásos média fejletlen, az Internetes hálózat kiépített	A térségi szintű hírközlés, a társadalmi konzultációk, viták, fórumok, a helyi hírdetések esetlegesek	Helyi igények (pl: ...) felmérésén alapuló integrált Internetes honlap létrehozásának támogatása, amely helyt adhat a helyi híreknek, a fórumoknak, a hírdetésnek és bármely egyéb a térség életét befolyásoló szolgáltatásnak	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Adminisztratív és kereskedelmi szolgáltatások

	Szolgáltatásokhoz való hozzáférés elősegítése				
	A településen és a térség más településein (pl: ...) rosszak a közösségi közlekedési viszonyok, a lakosság jelentős része elzártnak, tanyákon él	Az elzártság miatt sokan nem férnek hozzá sok alapvető szolgáltatáshoz	Helyi igények (pl: ...) felmérésén alapuló, olyan taxibusz infrastruktúra létrehozásának támogatása, amely telefonon is elérhető szolgáltatást nyújt	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Közlekedés
	A településen és a térség más településein (pl: ...) sok időskorú, beteg illetve egyéb hátrányos helyzetű él	Az érintett csoportok nem férnek hozzá sok alapvető szolgáltatáshoz	Helyi igények (pl: ...) felmérésén alapuló olyan ellátó hálózat kialakításának támogatása, amely telefonon is elérhető, és a rászorulóknak méltányos áron házhoz viszi a kért szolgáltatást	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Szociális ellátás
	Társadalmi tőke erősítése				
	A térség és bizonyos közeli területek (pl: ...) konfliktusos történelmi múltra tekintenek vissza	A konfliktusos múlt még ma is problémákat, bizalmatlanságot gerjeszt, ami hátráltatja a térség fejlődését	A múlt témáját feldolgozó rendezvények együttes szervezésének támogatása, előadások, színdarabok, koncertek, kiállítások, sportesemények, gasztronómiai rendezvények, alkotóházak keretében	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra
	A településen és a térség más településein (pl: ...) jelentős számú kisebbségi él szeparáltan	Az integráció hiánya konfliktusokat gerjeszt a helyi lakosok és a kisebbségek között	Vegyes kurzusok, foglalkozások indításának támogatása a fiatalok körében, melynek keretében megismerhetik egymás kultúráját, nyelvét, hétköznapjait	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra
	A településen és a térség más településein (pl: ...) sok hátrányos helyzetű, inaktív család él	Szociális földprogram keretében lehetőség nyílna ezen családok munkába való bevonására és jövedelmük növelésére	Szociális földprogram keretein belül, művelhető területek használatba adásának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Szociális ellátás
Helyi turizmus fejlesztése					
	Bor és gasztronómiai turizmus fejlesztése				
	A településen és a térség más településein (pl: ...) nagy hagyománya van a bortermelésnek	A helyi borászat megtekintésére lenne kereslet más területekről, de a bemutatására nincs kialakított infrastruktúra	Turisták számára pincék, bormúzeumok, feldolgozást bemutató terek kialakításának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra
	A településen és a térség más településein (pl: ...) nagy hagyománya van a bortermelésnek, fellelhető némi borturizmus	A helyi borászat megtekintésére lenne kereslet más területekről, de szervezetségi hiányában a látogatások esetlegesek	A helyi bortermelés propagálását támogató gasztronómiai rendezvények, fesztiválok, ünnepek versenyek megszervezésének támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy hagyománya van a bortermelésnek, fellelhető némi borturizmus	A helyi borok vásárlására jelentős kereslet lenne a turisták között, de szervezetségi hiányában a vásárlási lehetőségek esetlegesek	Helyi vendéglők, panziók bevonásának támogatása a turisztikai programokba és a borértékesítésbe	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás
	A településen és a térség más településein (pl: ...) nagy hagyománya van bizonyos helyi jellegű tradicionális élelmiszerek (pl: ...) készítésének	A különféle tradicionális élelmiszerekre (pl: ...) lenne kereslet más területekről, de a bemutatására nincs kialakított infrastruktúra	Turisták számára a tradicionális élelmiszerek bemutatását szolgáló látványkonyhák, bemutatóterek kialakításának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra
	A településen és a térség más településein (pl: ...) nagy hagyománya van bizonyos helyi jellegű tradicionális élelmiszerek (pl: ...) készítésének, fellelhető némi erre épülő turizmus	A különféle tradicionális élelmiszerekre (pl: ...) lenne kereslet más területekről, de szervezetségi hiányában a látogatások esetlegesek	A tradicionális élelmiszerek propagálását támogató gasztronómiai rendezvények, fesztiválok, ünnepek versenyek megszervezésének támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra
	A térség bizonyos településein (pl: ...) nagy hagyománya van bizonyos helyi jellegű tradicionális élelmiszerek (pl: ...) készítésének, fellelhető némi erre épülő turizmus	A tradicionális élelmiszerek (pl: ...) vásárlására jelentős kereslet lenne a turisták között, de szervezetségi hiányában a vásárlási lehetőségek esetlegesek	Helyi vendéglők, panziók bevonásának támogatása a turisztikai programokba és a élelmiszerértékesítésbe	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás
	A térség területén több helyen is vannak turisták által látogatott látványosságok (pl: ...)	Lenne érdeklődés ezek szisztematikus megtekintésére de a szervezetségi hiányában a látogatások esetlegesek	Turistautak, bicikliutak és a látványosságokat összefoglaló kézikönyv létrehozásának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Infrastruktúra

	Kulturális turizmus fejlesztése				
	A településen és a térség más településein (pl: ...) jelentős a helyi hagyományok (pl: ...) őrzése	A helyi jellegzetességű hagyományok (pl: ...) megtekintésére lenne kereslet más területekről, de a bemutatására nincs kialakított infrastruktúra	Turisták számára a helyi hagyományok bemutatását szolgáló múzeumok, bemutatóterek kialakításának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra
	A településen és a térség más településein (pl: ...) jelentős a helyi hagyományok (pl: ...) őrzése, fellelhető némi erre épülő turizmus	A helyi jellegzetességű hagyományok (pl: ...) megtekintésére lenne kereslet más területekről, de szervezethez hiányában a látogatások esetlegesen	A helyi hagyományok bemutatására épülő rendezvények, fesztiválok, ünnepek versenyek megszervezésének támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra
	A térség bizonyos településein (pl: ...) jelentős a helyi hagyományok (pl: ...) őrzése, fellelhető némi erre épülő turizmus	A helyi hagyományokat bemutató ajándéktárgyak (pl: ...) vásárlására jelentős kereslet lenne a turisták között, de szervezethez hiányában a vásárlási lehetőségek esetlegesen	Helyi üzletek, vendéglők, panziók bevonásának támogatása a turisztikai programokba és az ajándéktárgy értékesítésbe	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Kereskedelem; Szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás
	A térség területén több helyen is vannak turisták által látogatott látványosságok (pl: ...)	Lenne érdeklődés ezek szisztematikus megtekintésére de a szervezethez hiányában a látogatások esetlegesen	Turistautak, biciklitak és a látványosságokat összefoglaló kézikönyv létrehozásának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Infrastruktúra
	Épített örökségre épülő turizmus				
	A településen található valamely épített örökség (pl: ...)	Az épített örökség megtekintésére lenne kereslet más területekről, de a bemutatására nincs kialakított infrastruktúra	Az épített örökség turisták befogadására való alkalmassá tételének támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra
	A településen található valamely épített örökség (pl: ...), fellelhető némi erre épülő turizmus	Az épített örökség megtekintésére lenne kereslet más területekről, de szervezethez hiányában a látogatások esetlegesen	Az épített örökség bemutatására épülő rendezvények, fesztiválok, ünnepek, koncertek megszervezésének támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra
	A térségben található valamely épített örökség (pl: ...), amely turisták által látogatott	Az épített örökséggel kapcsolatos ajándéktárgyak vásárlására jelentős kereslet lenne a turisták között, de szervezethez hiányában ajándéktárgyak nincsenek	Helyi vállalkozók és gazdák által előállított ajándéktárgyak készítésének, és a helyszínen történő értékesítésének támogatása	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Kereskedelem
	A térség területén több helyen is vannak turisták által látogatott látványosságok (pl: ...)	Lenne érdeklődés ezek szisztematikus megtekintésére de a szervezethez hiányában a látogatások esetlegesen	Turistautak, biciklitak és a látványosságokat összefoglaló kézikönyv létrehozásának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Infrastruktúra
	Természeti látványosságra épülő turizmus				
	A településen található valamely természeti látványosság (pl: ...)	A természeti látványosság megtekintésére lenne kereslet más területekről, de a bemutatására nincs kialakított infrastruktúra	A természeti látványosságot bemutató turistautak létrehozásának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Természeti adottságok
	A településen található valamely természeti látványosság (pl: ...), fellelhető némi erre épülő turizmus	A természeti látványosság megtekintésére lenne kereslet más területekről, de szervezethez hiányában a látogatások esetlegesen	A természeti látványosság bemutatására épülő rendezvények, fesztiválok, ünnepek, koncertek megszervezésének támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Kultúra
	A térségben található valamely természeti látványosság (pl: ...), amely turisták által látogatott	A természeti látványossággal kapcsolatos ajándéktárgyak vásárlására jelentős kereslet lenne a turisták között, de szervezethez hiányában ajándéktárgyak nincsenek	Helyi vállalkozók és gazdák által előállított ajándéktárgyak készítésének, és a helyszínen történő értékesítésének támogatása	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Kereskedelem
	A térség területén több helyen is vannak turisták által látogatott látványosságok (pl: ...)	Lenne érdeklődés ezek szisztematikus megtekintésére de a szervezethez hiányában a látogatások esetlegesen	Turistautak, biciklitak és a látványosságokat összefoglaló kézikönyv létrehozásának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Közlekedés

	Rekreációs, szabadidős szolgáltatásokra épülő turizmus					
		A településen és a térség más településein (pl: ...) nagy hagyománya van a lótarásnak	A helyi lovászat megtekintésére és lovaglásra lenne kereslet más területekről, de a bemutatására nincs kialakított infrastruktúra	Turisták számára a lovászat bemutatását és a lovaglást szolgáló területek kialakításának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Szabadidős tevékenységekre és sportolásra alkalmas infrastruktúra
		A településen és a térség más településein (pl: ...) nagy hagyománya van a lótarásnak, fellelhető némi erre épülő turizmus	A helyi lovászat megtekintésére és lovaglásra lenne kereslet más területekről, de szervezetség hiányában a látogatások esetlegesen	A lovászat bemutatására és lovaglásra épülő rendezvények, fesztiválok, ünnepek versenyek megszervezésének támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Szabadidős tevékenységekre és sportolásra alkalmas infrastruktúra
		A térség bizonyos településein nagy hagyománya van a lótarásnak, fellelhető némi erre épülő turizmus	A helyi lovászat megtekintésére és lovaglásra lenne kereslet más területekről, de szállási és étkezési lehetőség hiányában a látogatások esetlegesen	Vendéglő és szálláshelyek létrehozásának támogatása	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás
		A településhez közel található valamely tó, folyó, holtág (pl: ...), turisztikailag kihasználatlan	A vízfelülethez kötődő rekreációra lenne kereslet más területekről, de ehhez nem áll rendelkezésre kellő infrastruktúra	Helyi üzletek, vendéglők, panziók bevonásával rekreációs infrastruktúra kifejlesztésének támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Szabadidős tevékenységekre és sportolásra alkalmas infrastruktúra
		A településhez közel található valamely tó, folyó, holtág (pl: ...), turisztikailag kihasználatlan	A vízfelülethez kötődő sportokra (pl: ...) lenne kereslet más területekről, de ehhez nincs kialakított infrastruktúra	Különböző vízi sportokat (pl: ...) lehetővé tevő infrastruktúra létrehozásának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Szabadidős tevékenységekre és sportolásra alkalmas infrastruktúra
		A településen és a térség más településein (pl: ...) található látványos erdősségek	Az erdei turizmusra lenne érdeklődés más területekről, de a túrázáshoz nincs kialakított infrastruktúra	Turistautak kialakításának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Természeti adottságok
		A térség bizonyos településeiben (pl: ...) kötődően található látványos erdősségek, fellelhető némi erdei turizmus	Az erdei turizmusra lenne érdeklődés más területekről, de szállási és étkezési lehetőségek hiányában a látogatások esetlegesen	Vendéglő és szálláshelyek létrehozásának támogatása	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás
		A térség területén több helyen is vannak turisták által látogatott látványosságok (pl: ...)	Lenne érdeklődés ezek szisztematikus megtekintésére de a szervezetség hiányában a látogatások esetlegesen	Turistautak, bicikliutak és a látványosságokat összefoglaló kézikönyv létrehozásának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Közlekedés
	Szakmai turizmus					
		A térség bizonyos településén van konferenciaturizmusra alkalmas infrastruktúra (pl: ...), de kihasználatlan	Szakmai konferenciákra (pl: ...) lenne érdeklődés más területekről, de szervezetség hiányában ezek nem megvalósíthatók	A térséghez közeli felsőoktatási intézmények és nagyvállalatok bevonásával konferenciák megszervezésének és a ráépülő turizmus kialakításának támogatása	Helyi gazdaságfejlesztési terv	Egyéb szolgáltatások
		A térség területén több helyen is vannak turisták által látogatott látványosságok (pl: ...)	Lenne érdeklődés ezek szisztematikus megtekintésére de a szervezetség hiányában a látogatások esetlegesen	Turistautak, bicikliutak és a látványosságokat összefoglaló kézikönyv létrehozásának támogatása	Helyi szolgáltatás-, valamint falu- és településfejlesztés	Közlekedés